MBRËMJE E BEKUAR

Nagib Mahfuz

I

Sot unë po fillloj një jetë të re - jetën e pensionistit.

Pasi kalova vite të tëra pa fund si nëpunës shteti, pasi humba rininë dhe moshën e pjekurisë, shkela edhe unë, si mjaft të tjerë, pragun e pleqërisë. Nëpunësia shtetërore më mësoi dhe më detyroi t'i mbetem besnik përjetë mbretit si dhe të katër presidentëve[1] që erdhën pas tij. Veç asnjëri syresh nuk e çau kokën për mua. Por s'është fjala për këtë. Por për ca gjëra të tjera: për ca halle më të mëdha e më të ngatërruara që ranë mbi kurrizin tim. Është fjala, shkurt, për vuajtjet që heq unë për shkak të kujtesës e të fantazisë sime. Ka mjaft mundësi, siç e gjykoj, që ata buburrecët, që gjallojnë nëpër gropa plehrash të jenë shumë më të lumtur se unë dhe kjo sepse atyre u mungojnë që të dyja, dua të them edhe kujtesa, edhe fantazia. Jo vetëm kaq, por plehurinat ku ata lëvrijnë pareshtur u japin, ndofta, kënaqësira të parrëfyera. Le që nuk ka ndonjë ndrvshim të madh midis strofkës së vjetër, që është shtëpia ime dhe folesë së buburrecëve. Dhe është kulmi i padrejtësisë, që unë nuk munda ta presë këtë ditë në një mjedis festiv, në një shtëpi të pastër, ku çdo gjë të jetë në rregull, siç e do lezeti. Por nuk bëhem dot, përsëri, ajo pemë luleplotë dhe frutëdhënëse, që kam qenë dikur. Sjellë ndërmend familjen time dhe fytyrën ma ngërdhesh një tërbim i tmerrshëm dhe një helm i zi. Veç tani ka ikur edhe koha e shpagesës. Ka ikur, po, dhe s'kthehet më kurrë. Sikur s'më besohet që të kem banuar pikërisht në këtë dhomë që prej viteve të shkollës dhe deri në moshën e pensionit, në këtë dhomë, që pothuajse s'ka ndryshuar fare gjatë tërë kësaj kohe! Ja shtrati im prej druri. Sa i fortë e sa jetëgjatë paske qenë o krevati im! Vitet e shumta nuk e mposhtën dot, forcën tënde dhe nuk i thyen dot, ato eshtrat e tua! Orenditë e sotme nuk mund të mburren se janë po aq

[1] *Fjala është për mbretin faruk (1936-1952) dhe presidentët e Republikës së Egjiptit (duke filluar nga viti 1953) M. Nagib, G. A. Sadat, M. H. Mubarak.*

harbutërisht të qëndrueshme. Ja, aty dollapi njëkanatësh, as i madh dhe as i vogël, i lashtë e i lashtë sa s'thuhet, mbase edhe para Noes, i mbuluar tej përtej me pasqyrë. Midis dy dritareve vjen një tryezë e vogël me ca këmbë që s'duan dinë dhe me një faqe të gërryer, të gërvishtur e të çarë, ku unë përgatisja dikur mësimet, sa kohë që shkoja në shkollën fillore, të mesme e mandej në universitet. Aty pranë edhe minderi, si objekt antikuariumi. Ja edhe qilimi persian, të cilin ma dhuruan me rastin e mbarimit të shkollës dhe që është i vetrni send që e ruan ende bukurinë e tij. Arkitektura moderne nuk njeh dhoma asisoj kaq të mëdha, as tavane kaq të larta e as të tillë parket. Po edhe godina, tanimë, e ka mbushur gjithashtu kohën për të dalë në pension. Edhe rrugës "Abu Hoda" vetëm emri i ka mbetur nga tërë stolitë e dikurshme. O, ju, ndërtesa të mjera të shekullit të kaluar, që ruani e mbani në skutat tuaja të errëta gjithë ato kujtime rinie! Përveç ca banorëve të rinj, që rreth vetes nuk mbjellin tjetër përveç ftohtësisë, arrniqësisë dhe frikës, asnjë fytyrë të re nuk më shohin sytë. Në tërë këtë goxha apartament të madh prej katër dhomash dhe një salloni unë sillem vetëm filli. Jo, harrova, brenda këtyre mureve reshpërojnë edhe brumbujt, edhe minjtë. Më kot luftoj unë me këta mysafirë të paftuar, ashtu siç dua të zboj vetminë dhe brengën që s'më ndahet dhe tërë ato kujtime të ëmbla, ndërkohë që mallkoj kujtesën dhe fantazinë time. Tek rregulloj dhomën dhe ujdis shtratin, nuk mund të mos mendoj se njëherë e një kohë kam qenë qendër vëmendjeje dhe shpresash të mëdha për një familje të tërë, që u shua me tërësej. Unë kam qenë si ajo flaka qark së cilës rroisin plot flutura të bukura. Betohem për Allahun, se bota e tërë s'kishte parë krijesa më të hijshme, më të brishta e më tërheqëse sesa ato! Ëndërrat e mia qenë modeste, ashtu siç mund të jenë ato të një djaloshi të rëndomtë. Unë s'doja gjë tjetër, veç të martohesha e të çoja jetën i qetë në gjirin e familjes e mes një vatre fëmijësh. Unë asnjëherë s'kam qenë si ca kolegë e miqtë e mi, që shpirtin ua ndrydhte një ambicje e tepruar.

Disa syresh ia arritën qëllimit të dëshiruar, madje u bënë edhe të famshëm. Përse vallë m'u shembën shpresat dhe përse gjithçka më shkoi së prapthi? Përse mbeta unë ashtu, një pensionist qyq i vetëm që, përveç radios televizorit dhe kujtimeve që më torturojnë, s'kam me kë të bisedoj? Vazhdimisht e vazhdimisht u drejtohem dhe u them të afërmëve të mi: "Po të mos kishit qenë ju, unë nuk do të isha ai që jam… ". Dhe ata më përgjigjen: "Po të mos kishim pasur këtë fat që patëm, të gjithë nuk do të ishim ata që jemi". Ç'të bëj, të nxehem apo, përkundrazi, ta lë veten të pushtohem nga një ndjenjë keqardhjeje e mëshire? Fundja, më në fund, fajin ma ka fati dhe ai duhet nëmur.

II

Aty nga mesdita, ashtu siç qeshë, i këputur nga vapa, u ngrita dhe mora rrugën e kafenesë. Vetëm të dilja e të mos rrija në atë apartament të tmerrshëm, që rnë ishte bërë si burg. Asnjë nga të njohurit e dikurshëm s'më ka mbetur. Disa vdiqën e ata që janë ende gjallë jeta i ka hallakatur anekënd qytetit. Rruga që lidh buharinë “Abu Hoda” mc kafenenë “Brothësia” në "Sheshin e Ushtrisë" ka marrë një pamje krejt moderne: me trotuare pllakash guri, me rrëke njerëzore që gumëzhin paprerë, me ulërima rrënqethëse, me makina gjithfarë markash e me plot vrunduj tymi. Për atë bukurinë e qëmotshme, për atë qetësi paqendjellëse e gjithpërpirëse tani as që mund të bëhet fjalë. Hamada at-Tartushi po më priste po në atë vendin e përhershëm, ulur pas tryezës, në sheshin e vogël para kafenesë.

Ai kishte dalë në pension pesë vjet para meje. Të dy të moshuar e të dy të vetmuar, ne u afruam dhe u miqësuam me njëri-tjetrin. Rrudhat që i brazdojnë fytyrën, ia tradhtojnë sakaq pleqërinë, por dhe

tiparet e fytyrës dhe zëri e tregojnë më të madh se ç'është në të vërtetë. Kokën e ka të bardhë si dëbora, vetullat kaleshe i varen mbi qepalat e syve si tel i ndryshkur, kurse sytë i ngjajnë me dy zjarre të shuar. Por, në të njëjtën kohë, ai është njeri mjaft i shoqërueshërn dhe mjaft i këndshëm. E në thashë që është i vetmuar, e kisha në kuptimin që është pa një mik e pa një shok. Veç ai ka atë që më mungon mua: familjen. Djemtë e tij, të cilëve karriera u ka shkuar mbroth, punojnë që të dy s'di se në ç'ministri. Shtëpinë e ka në rrugën ash-Sharfa, ku ai banon vetëm me të shoqen.

Sa më pa, at Tartushi u shkri në një buzagaz të tejpërtejmë, aq sa iu zbuluan edhe nullëzat e dhëmbëve të rënë. Nëpërdhëmbi:

- Mirësevjen dhe pleqëri të mbarë! U bëfsh edhe njëqind vjeç, ishalla!

- Është ca e trishtuar kjo punë, - ia ktheva kryeulët.

- Ç'është e drejta, unë e kam ndier më fort se ty.

- Telashet e përditshme t'i largojnë ndjenjat romantike.

Ai shkundi atë dorën e tij plot gdhë e nyje.

- Mirë e ke ti, xha Halim. Po pensioni, sidoqoftë, është më i vogël se rroga.

- Se mos rroga mua më dilte. Mos harro, se ata që mbahen me pension vetëm dy hapa i ndajnë nga viktimat e urisë në Etiopi.

Ai mërmëriti mbyturazi, mandej ndërroi tonin e më propozoi:

- A bëjmë një dorë tavllë?

- E pse jo, kur kohën e kemi me bollëk, - iu përgjigja, pa ndonjë frymëzim të veçantë.

- Ti tani gjithë hallin e ke te vetmia.

- Ashtu, mor ashtu është, por ja që puna në ministri ma vrau gjysmën e jetës.

- Dëgjoma një këshillë: mundohu të rrish sa më pak në shtëpi.

- Do të ishte gjysma e së keqes sikur vetmia të më mundonte vetëm brenda caqeve të shtëpisë, po unë atë e kam, ja, edhe këtu, - thashë duke treguar zemrën me gishtin e dorës.

- Me sa po shoh, ti ende ëndërron të martohesh, - tha ai me një fije buzagazi.

- Po pse, tani nuk e bëkam dot këtë punë? - pyeta trishtuar.

- Kjo punë, si çdo punë tjetër, është në dorë të Allahut, por a s'më thua, me barut si je, ke apo s'ke barut?

- O po të gjithë më thonë se ndër moshatarët e mi, jam më i forti, - ia pata aty për aty. - Madje ngandonjëherë, më duket sikur jetën po e filloj nga e para e sikur tani s'jam veçse pesëmbëdhjetë vjeç djalë. Edhe ato që quhen sëmundje kronike, sikur më kanë harruar, vetëm rrufa më ngacmon më të rrallë. Asnjë dhëmb s'më ka rënë, ndër dhëmballët, vetëm katër kam mbushur. Asnjëherë s'kam pasur nevojë për syze, qoftë për të parë larg e qoftë për të lexuar, megjithëse, s'ka pse të mos e them, këto vitet e fundit librat më janë mërzitur dhe dëshira për të lexuar më është pakësuar. Por nuk po zgjatem, duke mburrur vehten, se mos rnë marrin mësysh. Dhe që të zbulojmë rrafsh, jo se nuk u besoj ca shënjave..,. paçka se më quajnë njeri të kulturuar.

- Po u martove, vijoi Hamada at Tartushi, - o-o sa do më bëhet zemra! Por edhe sikur të ndodhë e kundërta, prapë mos u mërzit, se fatit s'ke ç'i bën. Vetëm një gjë mbaje vath në vesh: të mos i zilepsesh kurrë të martuarit, si puna ime. Madje unë do të thoja se ti je për të patur zili dhe jo unë. Të betohem për Allahun, se asgjë tjetër nuk të leqendis e nuk ta shkurton aq shumë jetën, sesa martesa dhe mësuesia në një shkollë të mesme!

Sa e sa herë m'i kishte thënë ai këto fjalë! Dhe po kaq herë ato fialët e tij më hynin në njërin vesh e më dilnin, sakaq në tjetrin. Është e vërtetë se s'më kishte qëlluar t'i provoja kokëçarjet e tij. Veç duke qenë pa familje kam harruar të shijoj një gjellë të ngrohtë dhe shpirtin e mbaj

gjallë veç me sanduiçe dhe konserva. Dhe veç radios dhe televizorit, asnjë kënaqësi tjetër s'më ka ngelur. E prapëseprapë kurrë s'karn reshtur se ëndërruari për t'u bërë me bashkëshorte e me fëmijë, madje edhe sot e kësaj dite. Njëfarë ngushëllimi e gjej në lojën e tavllës. Gjithmonë jam si i pikëlluar, por kur detyrohem të kthehem në atë ndërtesën e vjetëruar në rrugën "Abu Hoda.", se pse më priten gjunjët dhe dridhem i tëri. Me Hamada at Tartushin u bëra mik dhe një miku s'ke se si të mos ia hapësh zemrën e të mos i zbulosh mjaft nga të fshehtat e jetës sate. Pasi rrëfeva, pra edhe historinë e Meleqes, ai më pyeti:

- Po sa vjeç është ajo tani?

- Po ja e shumta, nja dy vjet më e vogël se unë.

- Po a ta mbush syrin, ashtu, si femër?

- Jo një herë e dy më ka rastisur ta shoh në ballkon, tek eci rrugës, për në kafene. Dhe ja... po ta them, ajo nuk është se ka mbaruar fare si femër.

Në këto e sipër, ai mori një pamje serioze dhe tha:

- Është grua e ve, të dy djemtë i kanë vajtur në Arabinë Saudite dhe i kanë mbetur atje me banim të përhershëm. Dhe tani rron fillikate ashtu sikundër dhe ti. Shkoi pra, për një vizitë, sa për t'i matur pulsin. Se, mbi të gjitha, e ke dhe kushërirë.

Kur m'i tha këto fjalë, në fillim më erdhi për të qeshur. Mirëpo do ti që, pas ca kohe, atje po atje më rrinte mendja. Dhe ç'punonte, sakaq kjo fantazia ime: më nxirrte parasysh tablora! Më kishte ndodhur edhe më parë një gjë e sidomos atëherë kur epshi më mundonte pa mëshirë. Sa bija për të fjetur, Meleqja më afrohej dhe ne fillonim muhabetin, duke gërgarë njëri-tjetrin, veç kjo ishte ajo vasha e dikurshme, ajo vasha e ëndërrave dhe e zemrës sime, të cilën natyra e kishte ruajtur enkas për të qenë gruaja ime. Ah, sa keq që kjo ishte vetëm një ëndërr dhe asgjë më tepër! Nuk ishte fiala këtu për një dashuri të jashtë-zakonshme, së cilës vitet nuk i bëjnë dot gjë. Dashuri

s'idshte më, ajo kishte vdekur. Unë isha në dasmën e Meleqes dhe u ngopa me sehir, tamam si të isha një i huaj. Po a s'më thoni, si ta mposht vetminë e si ta shuaj unë urinë e këtij epshi të shfrenuar? Mailkoj e mallkoj prapësitë e fatit mizor që u derdhën mbi vendin tim dhe mbi tërë botën si dhe mbi mua dhe tërë shtëpinë, mallkoj vendin ku më ra koka, mes rrugës "Ali Hoda" dhe "Sheshit të Ushtrisë.". A ka pasur ndonjë tjetër, vallë, si puna ime që të ketë lindur, të jetë rritur dhe plakur po në të njëjtën lagje, po në të njëjtën rrugë, po në të njëjtin apartament dhe po në të njëjtën dhomë? A ka pasur vallë ndonjë tjetër në dynja, veç meje, që sa herë është orvatur të ndërroj vendbanimin, rrethanat nuk e kanë lënë po i janë vërsulur dhe e kanë zënë prej gryke? Më hipën gjaku në kokë dhe bëhem si i xhindosur sa herë i avitem, në çdo orë të ditës e të natës, asaj binaje të lashtë, për të ngjitur ato shkallë plot pisllëqe, me ca basamakë të shtrembëruar, që për shkak të papastërtisë, nuk ua merr dot vesh se ç'ngjyrë kanë pasur, kur janë ndërtuar. Shtëpia është pa portier e pa pastrues. E unë nuk e duroj dot papastërtinë dhe nuk e honeps dot rrëmujën. Fyejt e hundës m'i godet një duhmë e rëndë myku, veç, pas gjithë këtyre të këqijave, vetëkuptohet, se qëndron inflacioni "politika e dyerve të hapura", luftërat dhe anomalitë e ekonomisë botërore. Unë, për veten time, vetëm një dëshirë kam pasur të martohesha me Meleqen, të bijën e kushëririt tim, Baha efendi-Osmanit.

III

Një ditë prej ditësh, Hamada at Tartushi më tha:

- Nuk ma ha mendja që vendi ynë ta kaloj kaq lehtë këtë krizë.

- Do bëje mirë të merakoseshe për krizën që na ka mbërthyer ne të dy! - e kundërshtova me inat.

- Mos harro se vitet ne i kemi të numëruara, ndërsa vendi mund të rrojë dhe me shekuj.

At Tartushit i pëlqejnë i pëlqejnë muhabetet rreth temave abstrakte, mirëpo unë s'ia kam ngenë, se kam hallet e mia. Kundroj banesën time të shpëlarë dhe pa dashur më lind pyetja: A është e mundur, vallë, që kjo karakatinë të ketë qenë, dikur, djep rehatie familjare, dashurie dhe ndjenjash fisnike? Mbas Fiqiries dhe Zejnabit, nëna lindi gjashtë djem me radhë, njërin pas tjetrit, por këta i vdiqën të tërë, pa dalë ende nga shpërngënjtë. Në fund fare më nxorri edhe mua në dritën e diellit, mua që i mbusha prindërit e mi me besim e bindje se edhe ata nuk binin më poshtë se nënat dhe baballarët e tjerë. Është pikërisht kjo arsyeja, që unë u bëra një lodër e dashur, jo vetëm për nënën dhe babanë, por për tërë familjen. A mund ta harroj unë atë dhimbsuri që shprehnin Fiqiria dhe Zejnabi ndaj meje? Kur më merte babai me vete në kafene, për të më gëzuar me gjësend, të gjithë bëheshin copë, për të më veshur sa më mirë. Nëna më krihte floka. Fiqiria më binte kostumin e marinarit, Zejnabi më lustronte këpucët, gjer në shkëlqim. Babai dilte nga dhoma me një petk të modës së fundit dhe kundërmonte i tëri parfum i mermë. Pa e hequr nga dora bastunin me dorezë fildishi, ai më hidhte një vështrim miratues përmes syzeve me skelet ari dhe më thoshte buzëqeshur:

- Urdhëroni, Halim bek![2]

Babanë tim e quanin Abad al-Kavi al-Bek. Në këtë rast fjala "bek" është thjesht një emër, por ai mua ma shtonte si titull nderi, paçka se im gjysh qenë veçse një pastiçier i rëndomtë në rrugën ash-Sheih Komar: në kafene babai porosiste për mua akullore dhe më mburrte

[2] *Bek ose bej (turqisht) – më pare titull parie në vendet e Lindjes së Afërme.*

para miqve të tij, duke thënë se isha një fëmijë me zhvillim të parakohshëm. Në këtë e sipër, nuk harronte të krenohej:

- Në një fotografi që kam në shtëpi, djali më shëmbëllen si dy pika uji me Saad Zagnullë[3], kur ka qenë i vogël.

Unë kam ca sy të fortë, që dinë të vështrojnë më thellë nga ç'mund të pandehë njeri apo tjetri. Po, po, këtë e di mirë. Ja, tek jemi mbledhur rreth tryezës së drekës, gjithë familja. Sadoqë i dua të tërë, veç kjo s'më pengon, ama, që t'u vë re dhe t'u nxjerrë në pah edhe cenet më të imëta. Ja, fjala vjen, fytyra e tim eti s'më pëlqen hiç, sidomos kur është pa syze. Një fytyrë e hequr, e thatë, e stërgjatur, disi si e plloçtë, me një hundë kaq të vockël, sa të vinte për të qeshur kur e shihje, e me një palë sy të ngushta, si ca të prera sëpate dhe me një ballë të dalë, - shkurt llafi, me një pamje aspak për t'u lavdëruar. Kurse nëna vinte shtatëhedhur, me një fytyrë nazike, me ca sy të bukur e të mëdhenj, me ca flokë të butë e valë-valë dhe rne atë hundën e drejtë dhe të hollë. Ç'është e drejta, zëri i saj ishte ca si hundak dhe përherë ajo fliste me një ton të pakënaqur dhe histerik. Ja, vetëm këto dy gjëra nuk i shkonin dhe nuk e zbukuronin nënën time. Por më tepër nga të gjithë i eci Fiqires dhe Zejnabit, të cilat një ditë erdhën dhe u bënë një kopje e dytë e babait. Nga nëna unë trashëgova fytyrën e saj të lezetshrne, çka nuk ia pashë një herë hairin. Ndaj, pra, nuk është e rastit, ajo, që shtëpisë sonë iu mblodhën kaq e kaq prapësira. Dhe të vetmit, që i buzëqeshi disi fati isha unë, por kjo s'do të thotë, ama, që punët më vajtën kurdoherë dyst. Tërë sjellja dhe tërë fjalët e nënës tradhtonin qartë njëfarë nervozizmi dhe të ardhmen ajo e përfytyronte ngahera me ngjyra të errëta. Ankthi i rritej gjithnjë e më shumë me e kohës. Rrinte rrinte dhe i thoshte të shoqit:

---

[3] *Saad Zagnull (1857-1927) – personalitet shtetëror dhe politik egjyptian, themelues dhe udhëheqës i partisë liberale nacionaliste "Vafdi" që kryesoi pas Luftës së Parë Botërore përpjekjet e Egjiptit për pavarësi.*

- Duhet t'i kishim dërguar vajzat në shkollë.

Ai i përgjigjej:

- Allahu le të më gjykojë, por unë s'mund ta ulja kaq poshtë veten time.

Prindërit e mi kishin një harmoni shembullore mes tyre, edhe babai merrej vesh për mrekulli si me Fiqiren ashtu edhe me Zejnabin, si macja me miun. Që të trejave sikur u kishte hyrë lepuri në bark, ndaj i shikoje vazhdimisht të tendosura, të acaruara, me një armiqësi pa shkak. Qenë ca zënka këto që s'kishin kurrë të sosur, ca të shara të ndyra, që s'kishin kurrë të mbaruar.

Ali Jusufi, miku dhe komshiu im i tanishëm si dhe bashkënxënësi im i dikurshëm, njëherë u hodh e më tha me një bindje të plotë:

- S'ka gjë më të madhe se sa të jesh djalë i një babai të pasur.

E pashë me habi dhe e pyeta:

- Pse ma thua këtë?

- Sepse një fshat që duket s'ka nevojë për kallauz. Në tërë rrugën tonë ai është njeriu më me peshë.

Nuk e kundështova, veç, sakaq, c përqasa me mendje babanë me Jusuf-efendinë, të atin e shokut tim. Ali Jusufi vijoi:

- Por a s'më thua, or babush, sa para xhepi të japin ty në ditë?

Po, moshatarët e mi i merrnin a s'i merrnin gjysmë piastre në ditë, kurse unë kapardisesha me plot një piastër në kuletë.

Hera-herës babai më shpinte edhe në kinema, edhe në kafene. Aliu, shoku im, thoshte se unë hyja në sërën e familjeve "fisnike". Asokohe shtëpia jonë ishte ende në moshën e rinisë, pra, më e re se shtëpia e Ali jusufit dhe e baba Osmanit, i ati i Meleqes. Për atë zot, mua më vinte mirë më radhisnin në vargun e djemëve të pasur e të sojmë, se, a s'më thoni, a ka gjë më të bukur në këtë botë, sesa pasuria? Kur e kur këtë gëzim ia derdhja edhe nënës.

- Ne a jemi të pasur nënë?

Dhe ajo më përgjigjej me zërin e saj hundak (e kjo ndoshta ishte e vetmja gjë që ia prishte bukurinë):

- I qofshim fal Allahut, asgjë s'na mungon.

- Po çiflig a kemi?

- Jo, bir i nënës, çiflig s'kemi, - buzëqeshte ajo.

- Po nga e gjeti atëherë, babai trë këtë pasuri?

- E po bujaria e Allahut s'ka anë e fund, mor bir.

Me ç'duket, të pasurit nuk ua rrëfejnë fëmijëve, gjer në një farë moshe, burimet e pasurisë së tyre. Gjithsesi, ne mund të hanim ç'të donim; gjatë muajit të ramazanit sepetja na mbushej me arra, për bajram të vogël me ëmbëlsira lloj-lloj, kurse për bajramin e madh, mbi këto të gjitha, qe edhe mishi i dashit.

Pra, mua më qe fiksuar se rridhja nga një familje e pasur. Midis të tjerash, babai kishte edhe një meritë: ishte i vetmi në familjen tonë që lexonte një gazetë të përditshme dhe një të përjavëshme të ilustruar. Edhe mua pasionin e të lexuarit babai ma mëkoi. Pasi m'u gërdit një revistë fëmijësh, iu luta të më blinte një vëllim me novela të përkthyera. Ishte pikërisht ky libër, që më ndryshoi tërë rrjedhën e jetës. Paskëtaj, unë jetoja në dy botë njëherësh: edhe në botën e realitetit të përditshëm, me shkollën dhe grindjet e vazhdueshme të grave në shtëpi, edhe me botën e fantazisë, mbushur me heronj dhe heroina romanesh.

Babai më pyeste:

- Shiko se mos të pengojnë në mësime librat që lexon!

- Jo baba, mos ki merak, se në mësime unë jam përmbi shokët.

- Se ti duhet të mbarosh patjetër një shkollë të lartë e të diplomohesh, - më frymëzonte ai.

- Po ja, ti pa diplomë je, apo jo?

- E, në kohën tonë hante qeni petulla. Atëherë shkolla fillore vlerësohej njësoj si universiteti tani, - më sqaronte ai, gjithnjë, me të

qeshur. - Veç kije parasysh se unë mora edhe një zanat. Mandej, tani, edhe mundësitë janë më të mëdha. Po ti ç'do të dëshiroje të bëheshe?

- Ja, të isha kështu si ti.

- Në ç'kuptim?

- Po ja, të kisha një kostum si tëndin, të isha po kaq i pasur sa dhe ti, sigurisht, të kisha dhe një shtëpi. Ai gajasej së qeshuri.

- Mirë, mirë rritu dhe ca se do të vijë dita që do t'i përgjigjesh edhe kësaj pyetjeje.

IV

Nën shembullin e babait unë edhe lutesha, edhe agjëroja, si tërë burrat. Kurse gratë vetëm agjëronin. Babai ishte shpirt njeriu, i dashur e gazmor, që s'mund ta kuptonte jetën pa shakara. Ama kur i hipnin kacabujtë mbyllej në dhomë ose vishte në çast kostumin dhe fësht, ia mbathte për në kafene.

Ajo jetë iku njëherë e përgjithmonë, së bashku me heronjtë e saj, që u zhdukën nga skena, për të mos u kthyer më kurrë. Ata tani po bëjnë gjumin e amëshuar në varrezat Bab an Nasar, brenda atij varri të madh me mure të trasha guri, gjysma e të dit është caktuar për gratë dhe gjysma tjetër për burrat Unë ditët i kaloj po në atë dhomë, që kam banuar tërë kohën, puq me odën e tim eti, e cila ende është në gjëndje deri diku të mirë. Në shtëpi s'më presin veç radioja, televizori dhe librat. Ja dhe salloni i pritjes, me tryezën e bukës e katër karriget dhe me raftin gjysmë të zbrazur. Mobiliet e vjetra u shitën me të lirë, kurse dy dhomat

e tjera, përveç katër mureve, asgjë tjetër nuk kanë. Unë s'kam kuzhinë, në kuptimin që i japin njerëzit kësaj fjale. Vetëm një furnelë gazi, që më shërben për të zierë çajin ose kafenë. Ushqehem me bath, tamija[4], konserva, ngandonjëherë edhe me vezë. Me fjalë të tjera, siç e shikoni, unë ha po ato që hanë edhe filozofët në këtë kohën tonë të çmendur.

Vetmia më lodh e më sfilit, ndaj edhe unë përpiqem ta luftoj atë sa më vendosmërisht: duke hapur televizorin dhe duke dalë kafeneve. Tani edhe për të lexuar, lexoj shumë rrallë. Vanë ato kohëra kur bashkudhëtarët e jetës sime qenë titanët e mendimit kombëtar dhe korifejt e letërsisë së huaj. Falë tyre unë thellova njohuritë e mia kulturore, u bëra më i ditur, veç të gjitha këto nuk ndikuan në atë masë, sa unë të hiqja dorë prej tyre. Mbasi edhe sot e kësaj dite vazhdoj të lutem dhe të mbaj ramazan si më parë, gjithë, duke pritur fundin tim të pashmangshëm. Eh, si do iki kështu nga kjo jetë, pa lënë një gjurmë e pa bërë diçka, në mënyrë që të meritoja, sadopak, respektin e njerëzisë. E ndiej veten aq shumë të trishtuar dhe aq shumë të mërzitur, sa edhe shtëpia më është vështirësuar, aq sa më dhëmbin sytë kur e shikoj. Ditët i ngrys dhe i gdhij këmba-këmbës. Llahtarisem kur mendoj se mos më vë posht lëngata dhe s'do të kem pranë njeri që të më japë qoftë edhe një gotë ujë ose se mos vdes, pa pritur e pa kujtuar, dhe qelb dynjanë duke mbetur pa varrosur. Në çastet e kthjellimit porosis vetveten: "Shporri, shporri këto mendime, se është gjynah t'i vesh shpirtit merak gjer pa ndodhur ajo ç'ka për të ndodhur".

At Tartushi, pra, mendon se unë qenkam për t'u pasur zili! Hë, qerratai, gjeti kë të bëjë sylesh! Djemtë i notojnë në luks e në bollëk dhe në krye të çdo muaji e ndihmojnë me të holla. Kur vijë sosja, shtëpia do t'i mbushet dinga me njerëz dhe tërë al-Abisija do të gjëmojë nga

[4] *Tamija – gjellë me bathe të grira, që gatuhet me gjalp, qepë e hudhra si edhe me erëza – majdanoz, mendër.*

ulërimat e vajit. Gazeta "Al-Ahram"[5] do t'i kushtojë një nekrologji me këtë tiradë: "Kthehu te zoti yt, o shpirti i atij që ndërroi jetë, se atje do të qetësohesh e do të lumturohesh. Ike e na le nën mëshirën e Allahut o mësuesi ynë i nderuar". Mbas arkivolit do të çapitet vargani i njerëzve të nderuar - miqtë e djemve dhe një mori të afërmish të tjerë. Këtij njeriu krejt pa vlerë, ndonëse jo të keq, do t'i bëjnë, pra, një varrim madhështor.

Kurse po tundi këmbën Halim beu, as që mund të bëhet fjalë për ndonjë nekrologji. Vetëm një njoftim i thjeshtë në rubrikën e lajmërimeve, se ndërroi jetë filan fisteku. Asgjë më tepër. Ja, pra, kush jam unë, o Hamada at Tartushi dhe më ki zili, tani, po ta mbajti. Se ti nuk e di ç'është vetrnia, se ti nuk e njeh erën e mykut në banesën tënde, se, ndonëse pa një dhëmbë në gojë, ti ha për ditë mish. Ti nuk e di se ç'është shtrati i ftohtë, i pangrohur kurrë prcj zjarrit bashkëshortor dhe ti nuk e imagjinon dot veten pa ledhatimet e gruas dhe pa afshin e ndjenjave atërore. Po të kisha pasur të tjerë miq do të kisha bërë def prej kohësh o Hamadë. I falemnderit televizorit! Atë, po, e kam tamam mik për kokë, se ai më merr e më fut në botën e fantazisë dhe të femrave të bukura...

O ti jetë e mjerë, o ti jetë e kotë! Por nuk është se unë jam një qenie krejt pa mend në kokë dhe krejt e papërfillshme. Gjer dje isha një goxha inspektor në Ministrinë e Kulturës. Ëndrrat edhe mund t'i kisha përmbushur, po të mos më kishin penguar disa rrethana. E ç'dobi mund të sellë një ngritje simbolike e rrogës, nëse çmimet shtrenjtohen katërfish për shkak të inflacionit? Për tërë kusuret fajin s'ma ka vetëm familja, por bota e tërë, me ekonominë dhe politikën e saj të mbrapshtë. Sa u përpoqa t'i qëndroja sa më larg kësaj bote, por ajo s'deshi që s'deshi të më linte rehat në hallin tim.

---

[5] *"Al-Abram" ("Piramida") – gazeta më e vjetër e Egjiptit, botohet që nga viti 1975.*

Ku ta gjej një hidraulik që të më rregulloj rubinetin e çezmës së banjës? Interesant, sa do të më kërkojë ai, vallë, për një shërbim kaq të thjeshtë? Do të isha i lumtur sikur gjysmën e kohës ta kaloja në gjumë, po ja që s'mund të dremis rnë tepër se pesë orë në ditë. Ma more shpirtin, duke menduar për ty, ditë e natë, o Meleqe, ndaj do ta kisha shumë të nevojshme të pushoja ca kohë larg teje. O Meleqe, unë edhe tani me mendtë e mia llafosem orë e çast me ty! Një parandjenjë më cyt e më thotë se ti je nga ato lloj grash që ende mund të bësh dashuri. Të dy kemi mbetur qyq, o Meleqe! Përse të mos e bëjmë tani atë, që fati nuk na la ta bënim më parë? At Tartushi më ofroi idenë të vij e të të takoj e tani unë i gjori jam shndërruar i tëri në një viktimë të kësaj ideje fikse. Imagjinata nisi të më punojë ethshëm. Ja, unë shtyp butonin e ziles dhe pres, pres. Mbas pak sythi i derës çelet dhe ti më kundron e më thua: "Ah, kush na qenka… Pa urdhëro, të lutem, urdhëro. Po ç'bëri vaki, që na kujtove, ashtu, krejt papandehur? "Po ja, po kaloja këtej pari". "Urdhëro". Biseda sillet nga dega në degë e, sado që mundohem ta luaj rolin sa më mirë, prapë sytë nuk i shkëpus e nuk i shkëpus dot nga gjoksi i saj. Ajo m'i pikas mendimet dhe ma bën lehtë me shenjë që t'i ulem pranë, si dikur. Kundërshtimet e saj të prera s'bëjnë tjetër veçse ma shtojnë akoma më tepër oreksin, gjersa më në fund përqafohemi dhe shtrëngohemi e ngjishemi pas njëri-tjetrit dhe ja, malli i tmerrshëm që mend na mbyti për pak u shua dhe s'qe rnë...

Ah, sikur këto ëndërrat e mia të qenë vërtetuar, o Melege. Rrugëve të mëhallës unë takohesha dhe me gra të tjera. Syresh çlirohej aroma delikate e një të kaluare të bukur. Me to koha është treguar e pamëshirshme, i ka ndryshuar kaq shumë saqë mezi njihen dhe nga e kaluara s'u kanë mbetur tjetër veçse emrat. Kur përballemi dhe dhurojmë njëri-tjetrit ca buzëqeshje fluturake, unë sërish e ndiej se, tanimë, ato më janë bërë krejt të huaja. Ato sot janë bërë nëna dhe kryefamiljare të nderuara. Po të mos kisha patur ato kushte që zura

ngoje më sipër, ndonjërën do ta kisha përlarë dhe do ta kisha bërë gruan time. Por të gjitha këto arsyetime tani janë si kofini pas të vjelit.

Në këtë moshë unë lahem dhe ndërrohem një herë në javë, për të kursyer sa më tepër, për të nxjerrë dhjam nga pleshti, si i thonë fjalës. Edhe shishqebapin vetëm në ndonjë rast të veçantë e vë në goj. Pensionistët, njerëzit nuk i kanë më në listën e të gjallëve. Dikur fluturoja si shqiponja në krahët e rinisë sime, që gjithnjë 1u1ëzonte. Vinin në shtëpi shoqet e nënës dhe e bënin gojën çorape duke deklaruar: "Halimi i përshtatet edhe Meleqes, edhe Buseinës, edhe Rebabit, edhe Bisës". Mirëpo nënën e brente meraku i të bijave, fati tragjik i tyre. Me kalimin e viteve shpresat për t'i parë ato të martuara sa vinin gjithnjë fikeshin e fikeshin. Të gjithave u kishte dal fati veç Fiqiries dhe Zejnabit. Asnjë i afërt ose i largët s'po na trokiste në derë. Çuditesha dhe pyesja veten: "Sa e sa gra të shëmtuara ka në këtë dynja! A s'mjaftoka tërë pasuria e babait për të shëruar këtë plagë"?

Krejt i çliruar nga barra e telasheve familjare, unë vazhdoja gjithë krenari fluturimin mbi flatrat e rinisë. Në shtëpinë tonë vinin me lloj-lloj sebepesh, Meleqja, Buseina, Rebabi dhe Birsa, të shoqëruara nga nënat e tyre, njëra më e bukur se tjetra, e të gjitha yll të bukura. Në atmosferën e zymtë të shtëpisë sonë shpërthenin vështrime plot pasion dhe dëshirë dhe s'ndodhte kurrë që të mos shqiptohej, si padashur, ndonjë fjalë e ëmbël apo që të mos përqalleshim qoftë edhe lehtazi mes nesh, apo që të mos shkëmbenim madje edhe ndonjë të puthur, të cilën ua vidhnim vështrimit të grave. Unë i doja të gjitha, veç tek asnjëra nuk përqëndrohesha. Në praninë e njërës e harroja përkohësisht tjetrën, por Meleqja qysh atëherë shquhej përmbi shoqet për mençurinë dhe karakterin e saj. S'më ndërmendet në isha student apo nxënës i shkollës së mesme, kur nëna m'u afrua dhe më pyeti:

- Cila të pëlqen më tepër?

U përtypa një grimë herë e shqiptova:

- Nuk e di!

E po edhe gishtërinjtë e dorës nuk janë njësoj, të shkretën.

M'u përshkua nëpër mend Meleqja, por zemrën nuk ia hapa:

- Të gjitha ngjajnë me shoqja shoqen.

- Ajo shpuri buzën në gaz e tha:

- Ah, të të shihja një ditë ty me fëmijë e pastaj s'do më vinte keq të vdisja. Nuk e kam humbur shpresën tek Allahu që do m'i ndihmojë Fiqirien dhe Zejnabin, që të të vijë dhe ty radha, mandej.

- Asokohe unë bëja një jetë pak a shumë të qetë. Më trazonte ndonjë ngjarje e vogël. Me Buseinën u ndodha një ditë në Abisinë Lindore dhe u puthëm shpejt e shpejt, që të mos na shikonte njeri. Me Rebabin këmbenim dhuratëza simbolike, Bisa më jepte letrat e saj në dorë me fshehtsinë më të madhe, kurse me Meleqen ç'kishim për të thënë ia thoshim njëri-tjetrit me anën e vështrimeve. Dehesha nga gëzimi kur shihja rolin që luaja, atë të një dielli, rreth të cilit vajzat vinin rrotull si planete. Ah, sikur t'i mblidhja ato të gjitha së bashku në një harem! Por Meleqja pak e nga pak e një çikë e nga një çikë po ma hante zemrën, e në këtë e sipër, para këtij dielli që po shpërthente dritëzat e yjeve të tjerë gjithë zbeheshin e zbeheshin. Edhe sot e kësaj dite s'më hiqet nga sytë ajo ninëzë: tramvaji ecte ngadalë nëpër Abisi dhe në vagonin e grave Meleqja si një statujë mermeri, shtatlartë, e plotë, por me masë, me ca gjinjë të kërcyer, me atë cipën e lëkurës që i ndriste, me flokët e bollshëm të zinj pis dhe me ca sy hyjnorë.

- Ajo kishte mbaruar shkollën e mesme dhe ekonominë shtëpijake e njihte mirë. Prindërit tanë kishin hyrje-dalje, shtroheshin në muhabete të gjata e të çiltra. Edhe unë, nga ana ime, i veja shpesh në shtëpi, ndaj dhe fejesën tonë njerëzia e kish bërë fakt të kryer. Nga ky shkak edhe lajmësit e tjerë nuk i binin më në qafë Meleqes. Motrat e saj qenë martuar, kurse ajo më priste mua. Mua që do të bëhesha burri i saj dhe ajo - gruaja ime! Edhe pasi mbarova studimet dbe fillova nga puna,

ëndërra për t'u martuar me Meleqen mbeti dëshira ime më e zjarrtë. Sa e sa herë mbetëm të dy vetëm në shtëpinë e saj. Kur ajo m'i qepte sytë plot pasion e ledhati, më ngjante vetja si ai çajniku mbi furnel, kapaku i të cilit fërgalon e çohet nga avulli që zien brenda tij. Ne edhe putheshim, por ajo s'më linte ta teproja dhe më përshpëriste me të butë:

- Çdo gjë ka një cak.

Ndërsa unë ngulmoja në timen, ajo hidhte vështrimin nga e ardhmja dhe më çelte zemrën:

- Mos u bezdis, çdo gjë ka kohën e vet, vetëm rregullohu një herë në punë dhe vërë mënjanë nja njëqind ginei.

- Im atë për mua djeg edhe shtëpinë, - i përgjigjesha me mendjemadhësi.

- Yt at është një nëpunës, siç ka qenë cdhe imi.

Tërë rruga ziente për dashurinë tonë. Ajo i mbushte me krenari zemrat e prindërve të mi, kurse shoku im, Ali jusufi, i shikonte me skepticizëm marrëdhëniet e mia me Meleqen. Po kishte qenë tragjcdia e Fiqires dhe e Zejnabit, prindërit e mi do të kishin zënë qiellin me dorë nga lumturia dhe s'do të pezmatoheshin kurrë, siç pezmatoheshin tani - babai më të rrallë, nëna - orë e çast.

Por mua dashuria nuk më mjaftonte, mua zoti më kishte stisur për një jetë të virtytshme, për një jetë të virtytshme dhe familjare.

V

Sot luaja tavëll me Harnada at Tartushin me një kusht që ai që do të mundej, do të paguante filxhanin e kafesë. Por gëzimin e kësaj fitoreje nuk arrita ta shijoja gjer në fund. Rrinim të dy bashkë dhe sodisnim "Sheshin e Ushtrisë", përmbytur nga një mori dritash të forta. Një shesh plot me burra, gra dhe fëmijë! Dhe që rrihej nga lloj-lloj

mjetesh transporti, duke ftlluar nga karrot e talikat e gjer tek autobuzët e tramvajet, të cilët pasqyronin, si në një vitrinë, historinë e gjallë të civilizimit. Rrinim e dëgjonim gjithfarë zhurmash biseda, sharje, britrna e këngë. Hamada ngau bisedën:

- Ky vend...

Ai qahet dhe shfryn kundër tërë botës dhe i vjen plasje që unë nuk e prish terezinë.

- Si, asgjë nuk të shqetëson?

- Jam velur deri në grykë me këto shqetësime.

- Po ti ke një jetë të pasur, ke njohur gjithë ata njerëz, madje dhe luftëra të kanë parë sytë.

- E çë pastaj?

- Ti vetëm hallin tënd shikon.

- Po, se edhe hallet e mia janë më të mëdha sesa ato të vendit.

- Po mos harro se je intelektual!

- Ik or dreq!

Hamada shkrihet së qeshuri - ai ende di të qeshë me gjithë shpirt - dhe thotë:

- Do të ishte feja vetë sikur ta filloje jetën nga e para.

- Ç'do të thuash me këtë?

- Po ti anglishten e zotëron, se ke ndjekur kurset c mbrëmjes për administrator dhe sekretar në kohën e "infitah-hës"[6]. Kështu që nuk e ke të vështirë të fillosh gjëkundi në ndonjë punë.

- Jam lodhur.

- Shiko, se po ndenje një kohë të gjatë duarkryq, ka rrezik të të mbysë myku i dembelizmit.

- Mos e prish gjakun për mua.

---

[6] *Infitah (arab) – liberalizëm; është fjala për politikën e "dyerve të hapura", që ndoqi presidenti Sadat në vitet '70 kur Egjipti i hapi rrugën gjerësisht kapitalit të huaj.*

Tani vende pune ka boll dhe me ç'kam dëgjuar nuk paguajnë keq, vetëkuptohet, se jo në atë masë, saqë unë të përmirësoj sado pak jetesën time. Vetëm se mund t'i shtoj, vetes ndonjë gjellë të ngrohtë, se për të siguruar ndonjë apartament të ri, në një nga ato blloqet moderne të shtëpive, as që guxoj ta mendoj.

I them Hamadës:

- Bëj durim, se së shpejti ke për të dëgjuar një sihariq të këndshëm.

Ai zbardh dhëmbët.

- Ti duhet ta mbash lart flamurin e pensionistëve!

- E ç'përfitim pata nga shëndeti që e kam grurë? Prapë vuaj e heq e prapë vetmia, po më sfilit, ndaj Allahut, që i di të gjitha, do t'i lutem e do t'i përgjërohem të vërë dorën në zemër dhe të më ndihmojë.

- Sikur të kisha qenë pak më shumë besimtar, ndofta do të isha më i lumtur.

- Njeriu o beson, o s'beson, rrugë të mesme s'ka.

Ia kthej me zemërim:

- Sot sepse qënke brisk nga goja.

Ai mezi e mban gazin:

- Unë s'kam besim tek inteligjencia!

Heshta. Një minutë nuk i pushon goja, veç netëve gjumin e bën për shtatë palë qejfe. Por ai është i gjithi sa më ka mbetur në këtë kohë të çmendur. Po ku jeni ju, o shokët e mi? Po ju, o miqtë e mi të ngushtë, ç'u bëtë vallë?

VI

S'më kujtohet se kush kishte ardhur: e ëma e Rebabit apo e Buseinës, vetëm dëgjova zërin e nënës që tha:

- Halimi s'mund të fejohet pa mbaruar shkollën.

Një logjikë e hekurt që tërbon. Por shyqyr që s'është e ëma e Meleqes, e cila para ca ditësh më kishte pyetur:

- Kur do ta shpallni fejesën?

- Rrethanat familjare nuk më lejojnë ta bëj një gjë të pa mbaruar studimet:

- Ajo lëshoi pe. E bëri zemrën gur dhe e pa të arsyeshme të mos ngulmonte. Dhe ndërkohë, që unë vazhdoja studimet në universitet u martuan me radhë edhe Buseina, edhe Rebabi, edhe Bisa. Dhe sa herë që ndonjë nga këto vajza më linte shëndenë, sepse ndieja një dhembkë në shpirt që më kalonte shpejt, ç'është e vërteta, pa më lënë ndonjë mbresë të thellë. Martesa qenka më e fortë se dashuria. Hamnigjitjet e martesës, duke qenë jetëgjata, të ngashnjejnë edhe më tepër. Ëndrrat rozë të rinisë davariten shpejt e shpejt, si ajo aromë parfumesh e një gruaje që nxiton pranë teje. Deri në frymëmarrjen e fundit s'kam për t'i harruar ato fialë që më tha Meleqja në një çast dëlirësie:

- Edhe sikur një princ të më kërkonte, s'do të pranoja, se në këtë botë përveç teje nuk ekziston njeri tjetër për mua.

- Meleqja më dukej një grua besnike dhe së cilës mund t'i besohej, më besnike dhe më e vërtetë se çdo e vërtetë tjetër në këtë botë. Ah! Po ajo qe një dashuri e madhe, po ajo qe një dashuri e thellë, që triumfoi asaj dite të lumtur, që për mua mbeti e paharruar.

Nga dritarja e dhomës së vet, Meleqja më kishte parë tek i bëja ca isharete Buseinës. Qysh në vizitën e parë që bëri pas kësaj, në shtëpinë time me të ëmën, më hyri vrulltazi në dhomë e më pyeti si me druajtje:

- A pranon urime?

Mbeta pa mend.

- Me ç'rast?

- E po, për Buseinën, de.

Sikur më ra tavani mbi krye. Një kohë të gjatë nuk ia ndava vështrimin. Edhe ajo, guximtare, m'i nguli sytë. Xhelozia nuk e linte ta shprehte hapur dashurinë. O zot, sa e bukur ishte ajo në ato çaste! Në dufin e një dashurie të sinqertë, bërbëlita:

- Meleqe, mblidhe mendjen... Askush tjetër përveç teje...

Atëherë, ajo u hodh e foli zëlartë, në mënyrë që ta dëgjonin edhe matanëderës:

- Nëm ndonjë libër për të lexuar.

- A e ke lexuar "Magdalinën"[7]

- Po.

- Merr "Verterin" atëherë.

- Ma jep, - shqiptoi ajo buzagaz.

Që prej atij çasti, asnjë vajzë tjetër nuk më hynte në sy. Paskëtaj, vetëm te martesa më rrinte mendja. Se, sikundër e përmenda, unë kisha lindur vetërn për një jetë të ndershme, për një jetë të ndershme dhe familjare. Unë, nuk isha Ali Jusufi me shokë. Në një mbrëmje më erdhën ca miq e më thanë: "A dalim njëherë të provojmë fatin?" Ta provojmë, posi!

VII

Sot, tek po shkoja për në kafene, sesi më lindi vetvetiu pyetja: "A mos vallë jam i dënuar t'i shoh bojën për tërë jetën kësaj buhafie të urryer, që lidh rrugën "Ali Hoda" me "Sheshin e Ushtrisë"? Të panjohura janë për njeriun udhët e Perëndisë! Edhe ajo kënaqësi kalimtare, që do të ndieja atje në kafene, do të më braktiste menjëherë pasi të kthehesha në shtëpi. Këtë e dija nga përvoja. Tërë pamja e

[7] *Përshtatje në arabisht e romanit sentimental të shkrimtarit të shekullit XIX Alfons Karra "Nën hijen e blirëve".*

Absisë më është zvjerdhur, si të qe surrati i ndonjë monstre. Mandej kanë gojë e thonë se jeta e njeriut na fillokërka tamam-tamam pas të gjashtëdhjetave. Sa do të desha të ajgëtoja qark vetes vetëm gjëra të reja, të thithja ajër të pastër, të bridhja mes drurve hije plotë e mes vashave që enden gjithë madhështi. Sa mirë do të ishte të veja gjëkundi në ndonjë klub, mes dëfrimeve dhe shokëve të shumtë, të ndieja dhe unë një grimë ngrohtësi dhe rehati, që të m'i dëbonin mendimet mbi vdekjen dhe mbi një sërë sëmundjesh të tjera. Në këtë botë s'mund të jesh i lumtur, po s'qe i ri dhe po s'pate para. Anekënd flasin për ca pasurira që sikur zbresin nga qiejt, pa pritur e pakujtuar, për ca mbrëmje argëtimi nëpër dhoma të pajtuara vetëm për një natë, e për disa "ballo" të arta nëpër hotele. Ku bie vallë ajo rrugë që të shpie në atë botë magjike?

O shokët e mi, ku jeni vallë? Një ditë hasa pranë kafenesë "Ameriken" mjekun Hazim Sabri, i shtrënguam dorën njëri-tjetrit, shkëmbyem nja dy-tri fialë dhe u ndamë! A do ta besonte kush po ta merte vesh se gjatë tërë viteve të fërnijërisë e të shkollës kishim qenë shokë të pandarë? Disa i ka rrëmbyer vdekja. Vetëm një plak babaxhan ka mbetur. Ja tek po ma bën me dorë nga ai vendi i tij përhershëm dhe më flet tërë seriozitet:

- Unë e di se ç'të ka prurë sot këtu kaq herët.

- Hë?

- Kriza e dollarit dhe e lirës egjyptiane.

Qesha me gjithë zemër, gjë që s'para më bën vaki.

- Allahut nuk i vjen keq për ty, o plak!

Ai foli rëndë: - Të kam parë në ëndërr!

- Vërtet?

- Sikur i kishe hipur gomarit... e sikur ishe me një çallmë të madhe në kokë; mandej e hoqe çallmën e tunde në ajër dhe e rrahe

hajvanin me thëmbrat e këpucëve. Unë të pyeta se për ku je nisur e po shkon e ti m'u përgjigje se kishe marrë udhën e Mekës për haxhillëk.

- Por a s'rnë thua për mirë a për keq është kjo ëndërr?

- Sigurisht që ta them. Sipas meje, të pret një mbarësi, por më parë ti duhet të çlirohesh nga disa mendime të këqija!

Atë mbrëmje ndaj këtij njeriu ndjeva sërish njëfarë simpatie, sikundër dhe asaj dite, kur ai më këshilloi bëja një vizitë Meleqes. Ç'është e vërteta, Hamada ishte i vetmi që më thyente monotoninë e jetës. Po të mos ishte ai, do të shkalloja duke llafosur tërë kohën me vete...

VIII

Pra, miqtë erdhën e më thanë: "Të provojmë fatin". Dhe ne vajtëm në kafene. Atje hëngrëm darkë nën tingujt e rnandolinës. Aty për herë të parë zbraza një gotë të tërë me verë dhe, sakaq, ndjeva të ma përshkonin trupin ca drithëfirna të këndshme, siç nuk e kisha ndier kurrë gjer atëherë. Ne për herë të parë po hidhnim një hap të pavarur në jetën tonë, ndaj dhe na ngjante kaq interesante e kaq joshëse e prapë kjo kërshëri s'përfundoi veçse me një aheng të zakonshëm. Nuk e përmbanim dot gëzimin që na mbushte zemrat dhe filluam pa asnjë shkak të qeshnin fort e më fort, aq sa i mërzitëm edhe disa pijanikë të rregjur, ulur në tryezat aty pranë. Ishte, pra, hera e parë që ne po shkelnim në rrugën e mëkatit. Secili shkoi me femrën, së cilës i kishte vënë syrin. Unë ende s'kisha mbyllur derën, kur ajo, me një lëvizje të

shkathët e të mësuar, zhveshi fustanin. Stepa në vend i trembur, zemra mend më ndali, si të më kishin kredhur në një fuçi akulli. Ajo më përfshiu me një vështrim përbuzës nga koka gjer te këmbët dhe ashtu siç isha, i mpirë i tëri, e dëgjova tek më tha: "Eh ti, por ti ç'më ke mua, motër më ke?" Kur dola vrikthi në ajër të pastër stomaku më rebeloi dhe i zbrazi të gjitha ç'kishte brenda. Dikush nga miqtë e mi shprehu hamendjen se rasti i parë gjithmonë kështu përfundon, me pasoja të hidhura, Por edhe rasti i dytë qe akoma më keq. M'u tipos se lumturinë s'do ta gjeja dot as tek gota e verës, as tek këto gra. Ç'u bë vallë ai zjarr që rnë digjte e më përvëlonte në prani të Meleqes? Ali Jusufi bëri një shenjë nënvleftësimi me dorë dhe tha:

- Ti qenke mysiman jo vetëm nga ndjenjat, por edhe nga stomaku.

Pra, m'u mbush radakja se përveç rrugës së nderit dhe një martese të ligjshme s'kishte shteg tjetër për mua. Ëndrrat e mia ishin modeste dhe s'kërkonin shumë mund për t'u realizuar. Unë s'doja veçse një punë pak a shumë të përshtatshrne dhe një grua që të më bënte të lumtur. Gjithë dëshirat e tjera m'u tretën në një kohë të shkurtër, si ato ëndrrat pasi zgjohemi nga gjumi. Miqtë e mi rrahin lart, ata synojnë të vërtiten në sfera të tjera të panjohura. Ata i josh pushteti ose shkallët e nëpunsisë shtetërore. Disa syresh kanë hyrë në lloj-lloj partish dhe nëpër mbledhje rrinë krah për krah me udhëheqës. Unë nuk mëtoj për asi gjërash, unë kam nevojë vetëm për një ofiq që të më sigurojë mjetet e domosdoshme të jetesës, për një grua të ndershme dhe për fëmijë. Ja ç'më tha im atë në kulmin e luftës politike që kishte shpërthyer në të gjithë vendin:

- Ne, nëpunësit, i qëndrojrnë besnik atij që kemi në krye të vcndit.

Lart e poshtë nëpër biseda kisha dëgjuar se ka udhëheqës të ndershëm dhe udhëheqës maskarenj. Këtë ia thashë tim eti. Ai m'u përgjigj:

- Të gjithë derrat një turi kanë. Ata kacafyten me njëri-tjetrin për një copë kolltuk. Vetëm të çmendurit mund ta vënë jetën dhe të ardhmen e tyre në rrezik në një luftë që nuk i duhet askujt.

IX

Kudoqoftë, në zyrë apo në kafene, ai s'flet për gjë tjetër, veçse për ofiqet, për postet dhe për organikat. Unë jam nxënës i zellshëm, paçka se nuk para shkëlqej në mësime. Mendjen nuk e vras fort dhe nuk përpiqem të jem i pari i klasës. Unë edhe libra lexoj, edhe argëtohem, edhe dashuri bëj. Tërë shokët e mi janë të një mendirni se Meleqja e dashur është vajzë e bukur dhe e sjellshme. Ajo më bën për vete çdo ditë e më tepër. Unë çmendem pas saj dhe ma ka ënda të mos i ndahem për asnjë çast. Nganjëherë ajo mrrolet në fytyrë dhe më thotë me një zë të ëmbël:

- Po e zgjate shumë, prit pastaj skandale!

I përgjigjem si me të qarë:

- Meleqe, s'duroj dot pa ty.

Ajo më qorton:

- Herë-herë sikur e tepron me mua dhe kjo s'më pëlqen. Nga natyra e saj, dashuria është një ndjenjë fisnike. Sillu pra me mua, ashtu siç sillem unë me ty.

X

Ajo më dhuroi fotografinë e saj dhe unë e ruajta në gji, pranë zemrës. Dashuria më bëri të lumtur si s'kisha qenë kurrë asnjëherë më parë. Mbi mua vërshuan ca dëshira rinore, të cilave, ndryshe nga Ali Jusufi, nuk po u bëja dot ballë. Ndër gjithë shokët e mi ai është më i mirë. Mësimet i përgatisnim së bashku, herë në shtëpinë e tij, herë në timen. Ai vinte më i shkurtër se unë, veç qe më i zgjuar dhe më i bukur në fytyrë. Nganjëherë më shpjegonte ndonjë mësim, që unë nuk e përtypja dot. Ishte më i ditur sesa unë, madje interesohej edhe për problemet politike. Ali Jusufi më flet me shpirt:

- Unë do të arrij ta shoh Egjiptin pa mbret dhe pa anglezë.

Ali Jusufi më sqaron edhe për rrymat e reja politike, siç janë, për shembull. "Vëllezërit myslimanë"[8], marksistët dhe "Egjipti i ri"[9]. Ai i mbeti besnik "Vafdu-së". Një kohë të gjatë u takua me një vajzë çifute, e cila në fi1lim të Luftës së Dytë Botërore u zhduk pa lënë gjurmë. A pati vallë lidhje dashurie me ndonjë vajzë tjetër? Ja, këtë unë nuk e mësova dot kurrë. Madje, kisha përshtypjen se ai, në përgjithësi, nuk i përkushtohej dot një ndjenje të thellë. Në fakultetin juridik hymë njëherësh dhe, po së toku, vazhdonim t'i përgatisnim detyrat e shtpisë. Një ditë i thashë Meleqes:

- Edhe pak vite na kanë mbetur. Së shpejti do ta fillojmë edhe ne jetën e re.

Në shtëpi, Meleqja kishte mbetur vetëm me të ëmën, megjithqë ishte ku e ku më simpatike se të motrat, që ishin martuar prej kohësh. Ajo më tha:

- Ah sikur të kisha mbaruar edhe unë një shkollë!

- Të pëlqen të punosh në zyrë?

---

[8] *Vëllezërit myslimanë " – Lëvizja fetare politike në një sere vendesh të Lindjes së Mesme, që lindi në vitet 1928-1929 në Egjipt. Idhtarët e saj ishin për një rrugë të veçantë "islamike" të zhvillimit, për një kthim në pastërtinë fillestare të islamit.*

[9] *"Egjipti i ri" – parti mikroborgjeze nacionaliste, që ka ekzistuar në Egjipt në vitet 1933-1953 me emra të ndryshëm.*

- E pse jo?

- Po unë të dua zonjë shtëpie.

Unë nuk jam nga ata që ia mohoj gruas të drejtën e arsimit dhe të punës; veç Meleqen e desha të ishte shtëpiake. Ali jusufi më kritikon e më quan konservator e kaluar konservatorit.

- Me sa shoh unë, ti më tepër heq nga stomaku se sa nga jeta e re.

- Mos u tall, - ia ktheva. - Ke për të parë po nuk krijova një farnilje model, shumë më të lartë se këto që ti sheh rreth e rrotull.

Studimet ne i mbaruam në prag të luftës dhe u bëmë, siç i thonë, "zotërnj me shkollë". Diplomave nuk para ua pamë hajrin dhe nuk zumë ndonjë vend kushedi se çfarë. Unë, për shkak se nuk e bëja qejfin qeder, Ali Jusufi - për shkak se merrej me veprimtari politike. Aliu binte kushëri me zotin avokat Gafar Barham, i cili e mori në zyrën e tij. Im atë nuk la gur pa lëvizur, gjersa më rregulloi në Ministrinë e Kulturës. Po të mos ishte plaga e Fiqiries dhe e Zejnebit, ai do ta quante plotësisht të përfunduar misionin e tij në jetë. Gjithsesi, në krahasim me familjet e tjera ne ishim më të lurntur. Vetëkuptohet, jo kaq të lurntur sa familja e Baham-efendi Osmanit, babait të Meleqes. Pasi fillova nga puna, vizitat e mia në shtëpinë e saj frymëzoheshin nga qëllime të tjera. Ne tani bisedonim haptazi dhe jo me gjysmë zëri dhe as me hamendje dashurie për të ardhmen e jetës sonë të përbashkët. Unë i flisja si t'i kërkoja të falur:

- Tani një punë të mirë nuk e gjen dot as me qiri në dorë.

Meleqja më përgjigjej nurqeshur:

- Të kuptoj... Mos u mërzit se me kohë do t'ia arrijmë edhe ne qëllimit tonë.

- Tetë ginei na mjaftojnë.

- Na mjaftojnë e na teprojnë.

- Ishallah, nuk zgjatet shumë ajo që quhet periudhë prove. E ngazëllyer, ajo miratoi me krye shpresën time dhe faqet iu flakëruan. Tek më solli kafenë rrija dhe sodisja figurën e saj elegante. Një drithërimë më kaloi nëpër trup dhe sakaq pyeta veten: "Po sikur ta kishim shpallur fejesën, a do të mundesha vallë t'i afrohesha e t'i afrohesha"?

XI

Hamada vërejti me shpoti:

- Kur po luanim tavllë ti e kishe mendjen në vend, tani dukesh si i hallakatur. Ç'ke kështu, sikur të janë mbytur gjemitë?

Unë kundroja i nemitur truket e një prestidigjitatori, para kafenesë, mes një trumbe fëmijësh. U rrëqetha i tëri kur një gjarpër iu përdrodh rreth qafës.

- I ke qejf prestidigjiatorët?

- Jo.

- Iu shkëput një psherëtimë dhe shqiptoi:

- Kam një nip të sëmurë rëndë.

- Zoti e ndihtë!

- A të kujtohet ajo poezi që fillon me vargjet: "Dhe ju o fëmijë, shëmbëlleni..." Hë, vazhdoje.

- Se ku e kam lexuar dhe unë, veç kam një të keqe, që nuk e mësoj dot përmendësh poezinë.

- Edhe unë tani e harroj atë që s'duhej harruar dhe mbaj mend atë që nuk ia vlen të kujtohet.

- Qenkerni njësoj.

- Madje ndonjëherë harroj dhe rregullat gramatikore që i kam shpjeguar gjithë jetën.

XII

Babai doli në pension bash atij viti që unë nisa punën. Në fytyrë i këndohej një si trallisje si dhe një ndjesi tjetër, e përafërt me turpin, ç'ka ai rrihte ta fshihte pas një buzëqeshjeje të zoritur. Dhe unë thashë me vete: "Më qenka mërzitur babai". Ai mundohej të ishte strikt në zbatimin e regjimit ditor: binte në gjumë aty nga mesnata, çohej rreth orës tetë të mëngjesit, në vend të orës shtatë që ngrihej më parë, dilte nga shtëpia mbasdite, kthehej nga kafeneja "Davavin" në vend të ministrisë që kthehej dikur, hante drekë, dremiste një copë herë dhe ia mbathte sërish për në kafene. Përherë i murrëtyer. I dhashë karar ta ngushëlloja e t'i gëzoja, makar dhe fare pak, zemrën. Pëveçse baba, unë e kisha edhe shok, ndaj dhe s'kishte arsye pse t'i lutesha. I thashë: "baba, hajt t'i vemë Baba-efendi Osmanit në shtëpi, t'i kërkojmë dorën Meleqes. Le të jetë kjo për ne një ditë vendimtare. S'ka hiç kuptim të presim sa të martohet Fiqiria dhe Zejnabi, se ashtu siç e kemi nisur, kjo punë as në fund të shekullit s'ka për të bitisur". Por do ti, i ziu baba, më vdiq krejt papritur. Ai nuk vuante nga asnjë sëmundje dhe për asgë nuk dyshonte. Kjo ndodhi. një mëngjes herët, në tryezën e sillës, ndërsa po rrufiste kafenë. I erdhi nga damllaja, na tha mjeku më vonë. Gratë vunë kujën dhe çorrën faqet. Edhe unë qava me logori, së bashku me gratë, si

të isha një grua. Babanë e doja mbi të gjithë. Vështirë t'i besojë vdekjes njeriu në atë moshë që isha unë.

- S'ka më të lehtë se vdekja nga damllaja, - thoshte ai dhe sillte si shembull të atin. Vdekjen e besoja, por se do të vinte një ditë e do të ndeshesha me skamjen - kurrë. Ajo ia behu krejt papritmas, ndonëse për një kohë të gjatë kishte qenë pranë meje. Vetëm mbas vdekjes së babait m'u mbush mendja se edhe ne ishim të varfër, si mjaft e mjaft të tjerë. Gjer atëherë pata jetuar në një botë shpresash e iluzionesh. Çuditesha si babai s'na kishte lënë asnjë pasuri, por vetëm nja dyzetë ginei, që ia kishte dhënë nënës për shpenzimet e varrimit. Por si shpjegohet ai bollëk, në të cilin pati jetuar familja jonë? Shumë thjeshtë. Bota ndodhej në darën e një krize globale, gjë që e kisha lexuar edhe në gazetë, por nuk i kisha dhënë rëndësi. Njerëzit e zënë me një punë të përhershme siguronin një farë mirëqnieje me ato pak të ardhura që fitonin. Mallrat bliheshin, në radhë të parë, nga nëpunësit. Falë kësaj, pra, ne hanim, pinim, visheshim e krenoheshim që banonim në Kajro. Si plasi lufta, gjithçka ndryshoi. Nisi bumi tregtar. Çrnirnet ngriheshin me hapa galopante. Pronarët e morën veten. Ata që lufta i pasuroi mbushën qypa të tërë me flori. Gjendja u keqësua vetëm për nëpunësit e thjeshtë. Vetëm këtyre e ardhmja nuk u premtonte veçse re të zeza. Dhe ja, në këtë e sipër, një djalosh i përkëdhelur na bëhet kryetar familjeje, përgjegjës për fatin e një nëne dhe të dy motrave, të mbetura lënesha. Pensioni i tyre mizerabël nuk dilte as për rrobat e trupit, ndërsa me rrogën time mund të blije përditë e më pak sende. E pra, a kisha të drejtë unë ta zija në gojë fejesën në këto kushte? E prapë, a s'kisha të drejtë unë të pyesja se a do të martohesha vallë, ndonjëherë?

U takuam në shtëpinë e saj, pas të dyzetave të babait. Vetë atmosfera e takimit ishte një ogur i keq. Isha ende nën pushtetin e zisë, por edhe ajo e respektonte dhimbjen time. Ndaj kurrë nuk e kisha parë kaq të brengosur.

I fola si i zënë në faj:

- Fakti që babai s'më la asnjë trashëgim, është një grusht i rëndë për mua.

Ajo pyeti e vrerosur:

- Po pensioni?

- Hë, pensioni! E ç'pension zezë është ky, moj Meleqe?

- Tërë kjo ngjet me një vrasje të paramenduar.

- Qe vërtetë një vrasje. Ç'mendon për të ardhmen?

Ndonëse ishim që të dy pikë e vrer, pasioni m'u rindez për të me një hov të ri. Apo mos ndofta hidhërimi i hodhi karthje këtij flakadani të zhuritur? Madje më feksi në kokë mendimi i çmendur për ta përdhunuar. Ne u ndamë tejet të alarmuar. Si edhe kur do të martoheshim? Ja pyetja që rnë dërrmonte orë e çast. Gjithë kolegët e mi në ministri qenë bërë me familje. Ata nuk dinin sesi ta shpjegonin arsyen sepse kisha mbetur beqar. Mjaft syresh tregoheshin të gatshëm për të më gjetur nuse: "Po kjo është një gjë kaq e thjeshtë". Veç ata ishin përfaqësues të një brezi rebelues, të zhytur në mëkate. Nuk e kisha menduar kurrë, që fati do të më punonte një rreng të tillë!

Nëna më erdhi një ditë me petkun e zisë dhe m'u ul pranë në divan. Më foli syulur:

- Besoj, Halim, se do të më japësh të drejtë.

Nuk e pikasa se ku i rrihte, ndaj e pyeta:

- Ndonjë haber të ri?

- Nuk di ç'të them.

Heshti një grimë dhe vijoi:

- Sot që pa gdhirë, trokiti në derë e ëma e Meleqes. Kemi qenë shoqe fëmijërie dhe është e drejta e saj të interesohet për fatin e së bijës. Më doli me propozimin ta shpallnim fejesën dhe më pyeti për të ardhmen tënde. Ja ç'i thashë: "Të kam shoqen time më të ngushtë dhe me ty s'mund të flas ndryshe, veçse me zemër në dorë. Edhe Meleqen e

kam njësoj si bijat e mia dhe e di se Halimi nuse më të mirë, më të bukur, më të edukuar dhe më të fisme s'ka për të gjetur. Po ti duhet ta kuptosh gjendjen tonë të tanishme". Dhe pasi ia rrëfeva të gjitha fill e për pe nuk ndenja pa e pyetur: "Më thuaj, po na braktisi Halimi, ne ku të mbytemi?" "Po ç'na pengon ta shpallim fejesën që tani, në mënyrë që të mbyllen gojët e liga"? "Po ku e dimë ne se kur do t'i krijohen mundësitë atij të mbajë dy kunguj nën një sqetull"? Dhe u ndamë - unë pikë e vrer, ajo hundë e buzë. Hë, bir, gjykomë, mos kam bërë ndonjë gabim?

Vetëdija e pafuqisë sime më tërboi nga inati. Po kë të shaja e kë të qortoja? Murit nuk i bihet me kokë. S'isha e s'isha i zoti të mposhtja atë fantazmë kobtare, e cila kishte emrin prapësi. E urreja jetën. O kohë e rëndë, o kohë e tmerrshme!

E mblodha veten dhe u nisa për në shtëpinë e së dashurës. Për herë të parë më pritën ftohtë në atë fole dashurie dhe ëndrrash të trëndafilta. Meleqja rëndë-rëndë, me një fytyrë të vranët e të zbehtë dhe e ëma mu në mes të dhomës së pritjes si ndonjë mbretëreshë. Më pyeti me qesëndi:

- Para se të vije këtu, a i more leje sat ëme?

Mandej ndërroi tonin dhe foli e dëshpëruar:

- Jo, këtë pabesi nuk e prisja!

- Po ju jeni në dijeni për kushtet tona, - iu përgjigja me një fije zëri.

- Allahu s'ka për të ta falur. Si është e mundur që një djalë si ti, të sakrifikojë jetën për shkak se kësaj apo asaj nuk i del fati? Pastaj, ç'faj ka ime bijë në këtë mes?

- Më lejoni të shpjegohem...

Por ajo s'më la të mbaroja fjalën:

- S'më interesojnë sqarimet e tua. Mbi të gjitha... për mua ka rëndësi emri i mirë i vajzës sime dhe e ardhmja e saj.

- Unë nuk e vë kurrë në dyshim nderin e Meleqes! - protestova.

- Oh, jo vizitat e tua tani mund të shihen me sy tjetër dhe të më dëmtojnë vajzën.

- Nënë! thirri Meleqja.

- Ti qepe! - e bëri zap ajo.

M'u errën sytë dhe u largova me bisht ndër shalë nga ajo shtëpi. Ecja duke u lëkundur, nuk e duroja dot fyerjen që më kishin bërë si dhe hidhërimin dhe pezmin tim. Mos vallë gjithçka kishte marrë fund? Edhe dashuria, edhe shpresat? Madje dhe martesa me Meleqen? Dhe të gjitha dhe të gjitha? Ndieja si më kamxhikoste një urrejtje e llahtarshrne dhe e papërmbajtshme ndaj botës mbarë. Po më zinte frymën hamendja se mos isha viktimë në një familje viktimash. Në shtëpinë time, asaj mbrëmjeje, mbretëroi po ajo atmosferë zie, si ditën e vdekjes së babait. Nëna, Fiqiria dhe Zejnabi rrinin pranë e pranë në një divan, pa guxuar të ngrinin sytë nga turpi dhe marazi. Nëna u hodh dhe foli fajtore.

- Ne jemi një barrë e rëndë për ty, po ja që me fatin nuk luftohet.

Më tepër i dhimbsesha Fiqiries se sa nënës. Nuk i harroj fjalët e saj:

- Motra jote edhe malet do t'i përmbyste vetëm që ti të ishe i lumtur, po ç'mund të bëj unë?

Jo më pak e tronditur se e motra dhe e ëma, Zejnabi s'fliste. Vetëm kur po ikja për në dhomën time ia dëgjova psherëtimën:

- U bëftë dëshira e Allahut!

XIII

Tani sa herë kthej sytë pas nuk shoh veçse hiçësinë, rnizerabilitetin dhe mjerimin e jetës sime, shoh ëndrrat gënjeshtare, plot me pasurira e me gra si dhe këtë shtëpiburg, në rrugën "Abu Hoda".

Dhe Hamada at Tartushin, që s'më duron dot të mërzitur, ndaj më cyt gjysmë me shaka e gjysmë seriozisht:

- Shkoji, pra, se edhe ajo ka mbetur qyqe, njësoj si dhe ti.

Edhe tani, sikurse dhe në të kaluarën e largët Meleqja po më zgjonte dëshirat e fjetura. Sa e sa herë e shihja veten me sytë e mendjes, duke e shtërnguar fort e më fort atë pas kraharorit tim.

Hamadës asnjëherë nuk i pushon goja:

- Sikur të qe një kohë tjetër, ti fare mirë do të mund të gjeje një grua, e cila do të të siguronte gjithë asortimentin e shërbimeve komplekse! Dhe duke kakaritur shton: pak a shumë si ajo puna e "zhvillimit tonë kompleks".

Plaku, dreqi e marrtë, është në qejf, ndaj nuk u ndahet rromuzeve:

- A të flasim açik? - vijon ai. - Ti edhe tani mund të martohesh me Meleqen.

E këqyra me inat.

- Po të kisha qenë në vendin tënd, - tha ai, - do t'i kisha blerë mobiliet e dhornës qoftë edhe me këste dhe vajzës do t'i kisha vënë krahun dhe do ta sillja në shtëpi e më tej, si të bënte emër Allahu.

Ja preva vazhdë:

- Atëbotë nuk m'u dha ta bëja këtë gjë.

- Mos u nxeh se të fola ashtu, se e shoh që e ke humbur pusullën dhe ke rënë moralisht.

- Mos më bjerë në qafë kot. Pse, faji im është që linda pa këmishë?

XIV

Mirë thonë, të këqijave kur vijnë hapu derën. Njerëzit e shtëpisë kishin zënë dhe po i hanin kokën njëri-tjetrit: Fiqiria i hidhej në fyt Zejnabit dhe Zejnabi asaj, nëna grindej dhe stërgrindej me Fiqirien, Zejnabi bëhej helaq me fjalë me nënën e kështu me radhë dhe kështu pasosur.

Fiqiria hidhet e thotë:

- Po të kishim mbaruar edhe ne shkollën, do të ishim selitur, diku, në ndonjë punë dhe s'do të ishim katandisur në këtë derexhe. Allahu na ndjeftë!

- Ishte kohë tjetër atëherë, moj bijë, ndaj mos i bjerë havale tët eti.

Ndërhyn Zejnabi:

- Një çikë të isha treguar më e guximshme, do të kisha hyrë në punë si shërbyese.

Në këto e sipër nëna klithi:

- O zot, merrmë ymrin një sahat e më parë! O shtëpi magjiplotë, o shtëpi mynxyrëmadhe! A do të mbarojnë vallë, ndonjëherë, këto rromuze të padurueshme? Në të njëjtën kohë, ato sillen me mua me kaq dashuri dhe me kaq dhimsuri, sa s'kish ku të shkonte. Unë isha kryetari i kësaj familjeje, njëkohësisht edhe viktima e saj. Unë ato i urrej, po aq sa i dua, aq edhe i mëshiroj. Ç'amvisë e mrekullueshme ishte nëna ime! Dhe sa mirë mirëkuptohej ajo me babanë! Jo, jo, kurrë nuk ma kishte marrë mendja se do të kishim pasur këtë fund. Një ditë, tërë mllef, siç isha, pyeta nënën:

- Po s'i s'pamë një ditë të bardhë, xhanëm?

- E po uthulla s'bëhet mjaltë, mor bir. Se edhe ti… m'u përgjigj ajo.

- Ç'do të thuash me këtë?! - u revoltova.

- Dua që ato të martohen, në mënyrë që të të hapet rruga ty, mor bir.

Po ja, të them se u bë e pamundura e mbiu një dhëndër nga dheu, po nuk më thua, ç'mund t'i japim ne atij? - pyeta me kast.

Nëna psherëtiu dhe mbylli gojën. Mua s'm'u durua dhe ngrita zërin për fatin e zi që po më ndiqte.

- Ik, pra martohu dhe lërna rehat ne në punën tonë, - tha nëna e kreshpëruar.

- Madje edhe këtë nuk e bëj dot, - ia prita tërë pikëllim.

Urrejtja për këtë shtëpi fatkeqe më shtohej përditë e më tepër. Gjithë po ato fytyra e gjithë po ajo skamje. Pse, kështu do ta mbyll unë këtë jetë? Fiqiria është bërë nevrike. Zejnabi egoiste. Ato s'dalin nga shtëpia jo vetëm sepse garderoba u është varfëruar, por edhe se s'duan të shohin njeri me sy. Ndërkaq, lufta vazhdon, çmimet ngrihen, hallet shtohen. I them nënës:

- Ne nuk i shtrijmë këmbët sa kemi jorganin, duhet të jemi më të kursyer në të ngrënë e në të pirë.

- Unë bëj aq sa mundem, mor bir.

- Babai, ndjesë pastë, nuk u përpoq për të ardhmen tonë!

- Edhe kësaj radhe ajo mbajti anën e të shoqit.

- E po, kaq e pati takatin, mor bir.

- Po ai dhe atë pasuri që kishte e bëri rrush kumbulla. Duke më mbajtur në pëllëmbë të dorës dhe duke më trajtuar si manare më prishi jetën.

- Edhe ti, që të donte si sytë e ballit, po e përgojon?

- Duhej të qe treguar më i mençur, të kishte vënë ca para mënjanë, që të lehtësonte, ashtu, martesën e të bijave.

- Për këtë qëllim ai kishte ndërmend të kursente nga pensioni i tij.

Njëherë shefi më lajmëroi se më kërkonin në telefon. Vajta, ngrita dorezën dhe posa dëgjova zërin c saj, zemra më rrahu me furi. Po, ishte Meleqja, Meleqja ime e shtrenjtë. Pikëpjekjen e lamë

ndajnatëherë në rrugën e Pallateve. Po takoheshim, pra, mbas një viti, kur më qe shuar çdo shkëndi shprese: përpara më doli po ajo fytyrë ëngjëllore e po ai kurm i përsosur. Flakë e kuqe në fytyrë, ajo foli e para:

- Sigurisht që më ke harruar!

Lëvizëm nga vendi, krah njëri-tjetrit.

- Kurrë nuk e kisha menduar se gjithçka do të mbaronte ashtu siç mbaroi, - thashë me një zë të këputur.

- Sa propozime pata dhe të gjitha i hodha poshtë. Po tani si t'ia bëj?

- Meleqe, jam fajtor para teje.

- Domethënë, asnjë shpresë.

- Në mos u bëftë edhe më keq akoma!

Ajo vaisi kryet.

- S'do të ishte e ndershme nga ana ime të të gënjeja, - vijova.

Çapitem gojëkyçur, gjersa dolëm përpara spitalit francez.

- Unë do të veproj siç do të më këshillosh ti, - murmuriti ajo.

- E ç'këshillë mund të të jap unë? Tani mua s'më mbetet, veçse të pranoj fajin për tërë ato vite që të shkuan dëm, duke më pritur.

- Errësirën, që po dyndej me shpejtësi, nuk e përzinte dot as drita e fenerëve të rrugës, lyer me bojë të kaltër, siç e kërkonin rregullat përkatëse të mbrojtjes kundërajrore. Një errësirë kjo që të shtypte para se të mbërrinim, në al-Abisi. Një ndarje përfundimtare që do t'i merrte me vete të gjitha! Ndalem. E pyeta me një zë drithërues:

- Më thuaj Meleqe, a i kam hak edhe sharjet më të ndyra?

Ajo mohoi me krye. Duart tona u tokën. Ja dhe fjalët e mbrapme, që i thashë:

- Meleqe, sa të jern gjallë do t'i lutem Allahut që ti të jesh vetëm e lumtur!

Mezi e këputa vështrimin prej saj dhe ika. Ky takim vetëm se e acaroi edhe më plagën e hapur. Botën rretheqark atij çasti e urreva me një forcë të re, madje paskëtaj u bëra edhe një lexues i rregullt i shtypit të opozitës, sado që politika kurrë s'më kishte tërhequr seriozisht. Rasti e pruri që të pyes mikun tim, Ali Jusufin:

- Ti që na hiqesh si i ditur, na jep një mendje. Me ç'duken bathët, jetën do ta ngrys beqar, ndaj më thuaj si t'i zgjidh problemet e mia si mashkull?

Ai qeshi me zë të lartë këtë bisedë po e bënim tek shëtisnim nëpër parkun al-Ezbekliija - dhe më tha:

- Provoje një herë fatin kafeneve. Por unë nuk i honeps dot as ato gra që e kanë zanat atë punë, as edhe verën, ia ktheva shpresëhumbur.

Ai vazhdoi në të tijën:

- Atëherë s'të mbetet veçse t'i vesh Um-Abdos.

- Um-Abdosë? - u çudita.

Ai vazhdoi pa e prishur terezinë:

- Ajo në shtëpinë tuaj është rritur. Jeta i vajti ters, por si fernër ende mbahet. Pse të mos e provosh?

- Po ajo është dhjetë vjetë më e madhe se unë?

- Por se mos të thashë që të martohesh me të, or profesor.

XV

Në tërë rruzullin tokësor si zor se mund të gjeje një vend kaq të mbyllur e kaq te humbur si ndërtesa e vjetër në rrugën "Abu Hoda" dhe kafeneja "Mbrothësja" në Sheshin e Ushtrisë, ku bashkëjetonin pranë e pranë tërë ato ëndrra magjiplote. Përveç ëndërrimeve, ç'i mbetej tjetër një pensionisti? Po të kisha para nuk do të rrija pa i rënë tërë Egjiptit

kryqetërthor - nga Lindja në Perëndirn dhe nga Veriu në Jug. Dhe sikur të më dërgonte ndonjë i afërm andej nga Brazili pasuri të madhe, do të shëtisja gjithë botën dhe do të martohesha me një bukuroshe të re, pa e vrarë mendjen për pasojat. O zot, sa të ëmbla dhe sa të pamëshirshme që janë këto ëndrrat! O Meleqe, po unë të kam këtu fare pranë dhe s'po bëj asnjë përçapje të vij e të jem pranë teje. Sa e sa kujtime na lidhin ne të dy, o Meleqe, ne të dy që jemi viktima po të një brezi! Zemra më thotë se femra te ti ende s'ka vdekur.

XVI

Hamada at Tartushi më njoftoi tërë gëzim:

- Djalin ma ngritën një shkallë më lartë, ma bënë drejtor të përgjithshëm.

E urova duke i thënë:

- Epo sot e kam hak kafen dhe sanduiçin.

- Vetëm kafen! ma preu ai.

- Ti ende vazhdon të jetosh me bashkëshorten tënde si burrë e grua?

- Ç'pyetje prej budallai! - m'u përgjigj Flamada buzagaz.

- Më fal, por për mua kjo ka rëndësi.

- Sa herë të më teket, - më sqaroi shkurt ai e sakaq shtoi:

- Jo gjithmonë mundësitë përputhen me dëshirat. E pas pak foli me një farë keqardhje:

- Po si mbete ashtu beqar ti? Ti, që të qante syri për një grua?

- Deri vjet kisha në ngarkim tërë familien. - ia prita i pikëlluar. - Dhe sa here do të ngriheshin pak rrogat, çmimet do të rriteshin dyfish.

- Ç'hata! Um Abdoja e hëngri çairin, para kohe.

- Përkundrazi, me vonesë, pasi pushoi së qenuri femër!

- Ashtu qe shkruar. Po tani pse nuk vete ta takosh Meleqen?

Ali Jusufi m'i kishte ngulitur sytë. E nuhata se diç kishte për të më thënë, por shtiresha sikur nuk e vija re. Ishim ulur në kafene "Gëzimi", një kafene e vjetër, ngritur atje, ku tani është hapur një ekspozitë mobiliesh. Më në fund më pyeti:

Po me Um Abdons si ia çon?

- Ishte thjesht një nga ato aventura, që zakonisht, kurorëzohen me sukses, - ia pata duke nënqeshur.

- Po hë, më trego!

- Ç'të të tregoj? Një shprehi shumëvjeçare dhe asgjë më tepër. E njihja që fëmijë, më kishte bërë si një orendi shtëpiake. Kur u bëra kryetar familjeje ajo e shtoi respektin ndaj meje. Dhe kur unë fillova ta shikoja me sy tjetër e t'i flisja me ërnbëlsi, asaj sikur nuk i besohej. Vetëm budallaçkat nuk i vënë re gjëra të tilla. E ajo, ndonëse një grua e thjeshtë, për fat të mirë nuk është gjysmake. Sapo hodha dorën, u skuq gjer te veshët, u mbraps dhe shpeshtoi frymëmarrjen, e alarmuar. Tani gjithçka shkon si në vaj, veç më duhet të tregohem tepër i kujdesshëm.

- U trembesh skandaleve?

- S'do mend.

- Ato s'mjafton që të lanë pa martuar, po tani duan edhe të të torturojnë.

- Mua më përmban namuzi dhe rregullat e rnirësjelljes.

- Rëndësi ka që tani je në rregull me nervat, apo jo?

- Gjynah të qahem.

- Sidoqoftë, po ndodhi gjë, njoftomë.

- Kopil a kopil, ti dhe plumbin në gojë e ke pak, - bëra shaka.

Po, vërtet, unë e qetësova, por veç në të njëjtën kohë, ndjeva se vetja m'u pështiros, kuptova se isha krejt i pafuqishëm dhe se nuk vleja më për asgjë. Pyesja veten: ç'ndryshim kishim ne nga vendet

pjesëmarrëse në luftë? Ne qemë mësuar me lebetitë e saj, me sinjalet e alarmeve ajrore, qemë mësuar të shihnim ushtarët aleatë. Ne habiteshim me paqëndrueshmërinë e lumturisë së kohës së luftës dhe me shpejtësinë e rënies së idhujve të dikurshëm. Me Ali Jusufin piqeshim dy herë në ditë mbrëmanet në kafene "Gëzimi" dhe mëngjes herët poshtë në strehim.

Në një ndajnatë, ai më tha:

- Desha të di mendmin tënd për një çështje me zarar.

- Po të dëgjoj, - iu përgjigja, pa e ditur se ku e kishte.

Dhe ai më pyeti çehreprishur:

- Si i ke marrëdhënict tani me Meleqen?

Kjo pyetje më ra si bombë. Për disa çaste s'munda të shqiptoja dot një fjalë.

- Zëre se nuk e njoh.

- Nuk të pyeta për marrëdhëniet zyrtare, por për ato intirne.

- E kaluara u varros njëherë e përgjithmonë.

- Dhe s'do të të vinte keq nëse ajo do të martohej?

- Përkundrazi, do të më bëhej qejfi e do uroja jetë të lumtur. E ndofta martesa e saj do të më çlironte përfundimisht nga një ndjenjë faji.

- Atëherë, dhe një pyetje tjetër:

- Ju dëgjoj, zotëri.

- A do të kishe ndonjë kundërshtim po ta kërkoja për grua?

- I pari do t'ju uroja, - ia pata aty për aty.

- Veç të lutem folmë sinqerisht, në mënyrë që pastaj, si unë ashtu edhe ti, ta kemi nclërgjegjen të qetë.

- Sinqerisht po të flas. Po, Aliut unë i fola hapur. Hidhërimi që më pushtoi ishte vetëm i përkohshëm, i ndjellë nga zhgënjimi që pësova, por nuk ndieja më as dashuri e as xhelozi.

XVII

Po atë ditë kur unë ia tregova gjithë këtë mesele xha Hamada at Tartushi, ai nuk harroi të më pyeste:

- Vërtet nuk ke asnjë ndjenjë për Meleqen?

- As mos e vër në dyshim, - iu përgjigja i vendosur.

- Dhe s'do ta merrje për grua po të krijoheshin rrethanat?

- Do ta merrja, posi jo, në se ajo do të ishte e denjë për këtë.

- Domethënë se ende vazhdon të ndiesh për të.

- Edhe ndonjë tjetre mund t'ia vija gishtin.

Hamada picëroi sytë e vijoi:

- Më duket se më ke thënë që ata kanë banuar nën një çati?

- Po.

- Të betohem për Kaabën[10] nëse ai nuk e ka dashur atë prej kohësh, - foli Hamada me një pamje komplotisti.

- Edhe unë kam dyshuar për këtë.

- Pra, del se ky Ali Jusufi yt na paska qenë një skile me fytyrë engjëlli!

- Me mua ai ka qenë korrekt dhe tërë jetën, derisa vdiq, ishte dhe mbeti miku im më besnik.

- Dhe ti nuk ishe kundër kësaj martese?

- Përkundrazi, plotësisht dakord.

Fill pas kësaj shtova dhe këto:

- Ata lindën dy djem, po kaq të talentuar sa edhe që gjithashtu u morën me politikë, por ndryshe nga i ati vafdist, ata u bënë anëtarë të organizatës "Vëllezërit myslimanë" dhe më vonë u detyruan dhe mbetën me banim të përhershëm dhe tani falë tyre Meleqja është me të gjithë të mirat.

---

[10] *Kaaba – Tempulli i myslimanëve në Mekë.*

- Po kur mbeti e ve?

- Para dhjetë vjetësh, Miku im vdiq nga kanceri në lulen e jetës. Ishte një burrë fisnik dhe i tillë mbeti derisa mbylli sytë.

XVIII

Të afërmit e mi e pritën në heshtje lajmin e martesës së Meleqes. Ata s'dinin ku të futeshin, aq rëndë u vinte nga unë. Atmosfera e shtëpisë, edhe kështu e zymtë, u bë e skëterrshme. Unë vajta në dasmën e mikut tim, madje krejt i huaj për të. Veç fillova të mendoj i habitur sa gënjeshtare dhe sa kalimtare janë ndjenjat, sa flutarake janë ëndërrat e djalërisë dhe të rinisë dhe sa i hidhur dhe i mjerë është realiteti.

Sidoqoftë, Ali Jusufi ishte njeri i rrallë. Të ardhurat e tij si avokat ishin dhjetë herë më të mëdha se rroga irne në ministri. Meleqen ai e mbante në pëllëmbë të dorës dhe djemve u dha një edukatë të shkëlqyer. Sa krenohej me sukseset, aq dhe shqetësohej për veprimtarinë e tyre politike. Jo vetëm se kjo binte në kundërshtim me bindjet e tij, por dhe sepse ata kërcënoheshin nga përpjekjet e qeverisë. Ndaj dhe Ali jusufi u gëzua kur djemtë i ikën në Arabinë Saudite, por shpejt zuri ta digjte malli për ta, si baba i dhimbsur që ishte. S'kam për ta harruar kurrë atë përleshjen e tij të shkurtër dhe mizore me sëmundjen e llahtarshme - kancer në fshikëzën e urinës, as vuajtjet e tij në grahmat e agonisë, as atë vdekjen e tij, pas së cilës më mbeti në zemër një boshllëk i zi. I vetmi ngushëllim i imi aso kohe qenë disa përparime në punë dhe ato lidhjet e fshehta me Um-Abdonë. Iu nënshtrova realitetit që për mua e mishëronin tri gra histerike, përherë të pakënaqura. Ato sikur ishin një simbol i gjallë i kohës që karakterizohej nga shtrenjtësia e jetës, nga një sërë kontradiktash dhe të këqijash të tjera.

Fill pas revolucionit[11] shëndeti i nënës mori tatëpjetën dhe sëmundja psiqike e Zejnabit u acarua keq. Tani mbi shpatullat e mia rëndonin edhe shpenzimet e ilaçeve, edhe ato të mjekimeve. U mësova me jetën e beqarit dhe dëshirat e vjetra për t'u martuar e për t'u bërë me fëmijë më dukeshin qiqra në hell. Pyesja veten me një farë pezmi: a do të mundja vallë të dilja nga kjo strofkë krrupëndjellëse, të dilja dhe të harboja i lirë? Sa më gëzonte, aq dhe më brengoste fakti se ato të tria bënin çmos të më shërbenin dhe të më krijonin një komoditet të plotë. Komoditet ky që më interesonte më pak se çdo gjë tjetër. Në një kohë kur vitet ridhnin e ridhnin, ato më mbanin lidhur pas vetes me vargonj. Ja dhe Um-Abdosë i çatisi ora të vejë tek të shumtët. Kurse nëna, Fiqiria dhe Zejnabi më lanë vitin e fundit të punës. Në krye humba nënën, që atëherë ishte në një moshë të respektuar, mbas disa muajsh i vajtën pas Fiqiria, tanimë shtatëdhjetëvjeçe e mandej Zejnabi, që ishte dy vjet më e vogël se e motra. Për të përballuar shpenzimet e varrimit u detyrova të kridhem në borxhe. Dhe fill pas kësaj, në moshën gjashtëdhjetëvjeçare mbeta vetëm qyq në këtë botë të çmendur e të çakërdisur, ku kokrra e limonit kushtonte dhjetë piastra.

XIX

Hamada at Tartushi më mban me gajret:

- Mbaje veten. E di që shtëpia të është vështirosur, por mos harro se me mijëra të pastrehë, që dergjen gropave nëpër varrezat e vjetra do të të kishin zili. Fare mirë mund të punosh në një shoqëri private, në mënyrë që të shtosh sadopak të ardhurat e tua. Dhe pastaj pse nuk shkon të takosh një grua vetmitare, ashtu si dhe ti?

---

[11] *Është fjala për revolucionin e korrikut të vitit 1952, si pasojë e të cilit në Egjipt, u përmbys regjimi feudal-monarkist.*

Dhe duke qeshur, shton:

- Allahut i qofshin falë, ti sa s'pëlcet nga shëndeti dhe më duket mua ke takat si mashkull, jo se s'ke, pra mendoj se nuk do të dalësh i turpëruar.

Në një mbrëmje të bukur i thashë:

- I dhashë karar t'i bëjë një sfidë fatit.

Plaku më rrahu shpatullat për guximin. Të nesërmen pjesën më të madhe të kohës e kalova duke u kujdesur për tualetin tim. U qetha, u rrojta, u lava, u shpëlava, vesha këmishën dhe pantallonat më të mira dhe prita derisa u err. Mandej dola në rrugën kryesore, së cilës i rashë mespërmes. M'u kujtua Ali Jusufi dhe thashë me vete se ai kishte besim tek unë, por edhe unë ama, s'po ia përlyeja kujtimin dhe se një burri në moshën time nuk i ka hije të sorrollisej. Ndala mes errësirës së plotë para një dere në katin e tretë dhe shtypa butonin e ziles. Veshi më zuri ca hapa që po afroheshin. U çel sythi i derës dhe një zë fort njohur pyeti:

- Kush është?

Mbi derën u ndez një dritë që më ndriçoi fytyrën. Meleqja s'po u besonte syve të saj.

- Ti?

Hapi derën. Zëri i dridhej nga emocioni. Më rrëfeu me dorë një dhomë në të djathtë të hyrjes dhe mërmëriti:

- Hyr, të lutem, hyr.

XX

Meleqja doli dhe unë mbeta vetëm. Po më mbyste zagushia. Çela dritaren që binte në rrugë. Po ajo dhomë e vjetër dhe e njohur pritjeje, veç mobiliet qenë të reja dhe të modës së fundit. A do të

pendohesha vallë për këtë dalldisje? Me siguri, Meleqja tani po rivishej. Kishte kaluar një kohë e gjatë që s'e kisha parë nga afër. U dëgjuan sërish hapa. Ajo u kthye me një fustan të bukur vere, qepur thjeshtë, që i arrinte gjer te këmbët dhe i zbulonte vetëm duart. Kokën ia mbulonte një shami e bardhë. Pa u ulur, më pyeti:

- Të lutem, mos u bezdis.

Ajo u largua sërish, por në këtë kohë, unë, arrita ta kundroja mirë. Fytyrën e kishte ca më të rrumbullakët se dikur, veç prapë ishte joshëse dhe rrudhat mbi të nuk dukeshin. Në vend të freskisë dhe vrullit të mëparshëm rinor, në tërë qënien e saj i këndohej urtësia dhe serioziteti i moshës. Po flokët, a i qenë thinjur vallë? Trajtat e trupit nën fustan të prishnin nga mendtë. Po për atë Allah mend shkallova dhe unë! U rrëmbeva në vorbullën e një epshi të shfrenuar. Ah, të kisha ta ngjishja pas kraharorit e të shkriheshim bashkë që të dy me përqafime të zjarrta e të pasosura, si dikur! Por një zë i brëndshëm më porosiste:

- Kujdes, Halim. Se ti. nuk e di se ç'ka në shpirt ajo në këto çaste! Ndoshta tash e mbrapa ajo ka vendosur t'i kushtohet vetëm mëmësisë dhe një jete të pastër e të ndershme. Ndaj fashite dufin tënd dhe kujdes se mos shkelësh në dërrasë të kalbur.

Ajo u kthye me një tabaka të vogël sermi në dorë mbi të cilën qe shishja me lëng portokalli. Tabakanë e vuri mbi një tryezë të gdhendur me sedef dhe e afroi ndaj kolltukut tim.

- Të vura në siklet. Ulu dhe prehu ca, - fola.

Ajo ndenji në një divan karshi meje dhe bash atij çasti më tërhogi vëmendjen një fotografi dasme që i varej mbi krye. Dhe anash saj dy fotografi të tjera: në njërën Ali Jusufi, në tjetrën djemtë e tij me petka arabe. Aty për aty e humba: misioni po më vështirësohej.

- Prapë mirë që u kujtove më në fund, për një të afërmin tënd!

- E po s'ka lezet që të jemi në një mëhallë dhe të mos e shohim njëri-tjetrin.

- Të lumshin këmbët! Ende në ministri punon?

- Sapo dola në pension.

- U bëfsh njëqind vjeç! Po kush të bën hyzmet?

- Askush. Jetaj vetëm me muret e vjetra, - iu përgjigja me buzën në gaz.

- Qenkemi të dy njësoj, veçse mua më gëzon një herë në javë një grua babaxhane dhe besnike.

- Kurrë nuk del nga shtëpia?

- Rrallë, vetëm në raste të jashtëzakonshme.

- Vetminë mos ia urosh as hasmit. Mua s'rnë bën derman as ajo kafeneja ku vete për të vrarë kohën, as edhe një mik që kam.

- Përveç televizorit ma shkelin shtëpinë edhe nja dy fqinje, - pohoi ajo përmes një ofshame.

- Këto s'mjaftojnë.

- Gjithsesi, më mirë se pa gjë fare!

- Po djemtë, si ia çojnë?

- Feja vetë! Janë selitur atje përgjithmonë. Tani unë jam bërë me nipër e mbesa... Ç'ti bësh, ky qe fati im...

Në këto fjalët e saj të fundit ndihej trishtimi.

- A u ke shkuar? - pyeta.

- Atje vetëm njëherë kam qenë, për haxhillëk...

- E po të lumtë, qënke bërë dhe haxhi, - vërejta i pikëlluar.

- Të njëjtën gjë të uroj dhe ty, - ma ktheu ajo.

- Po t'u shkrep të vesh ndonjëherë, djemtë e mi do të të presin krahëhapur. Këtë e ka në dorë Allahu. A s'më thua, me shëndet si je?

- Po ti si je?

- Lavdi zotit, më mirë prishet.

- Edhe unë nuk ndihem keq, vetëm se ja, u shtërngova të vë dhëmbët.

- S'ka hiç rëndësi.

- Vetëm për një gjë i lutem Allahut: të më dërgojë një vdekje të bardhë.

- Po ti e ke jetën përpara! - thirra me zjarr. - Sa lumtur jam që po të shoh!

- Edhe unë, gjithashtu. Vetëm se më vjen keq që je njeri pa njeri.

- Veç pak a shumë të dy njësoj jemi, ama.

- Desha të them, - vazhdoi ajo me të butë, - se duhej të ishe bërë me grua dhe me fëmijë.

- Fatit s'ke ç'i bën..., - thashë i mërzitur.

Heshtëm që të mbusheshim me frymë. E piva të gjithë lëngun e portokallit dhe u mbulova i tëri me djersë. Mendoja se mund ta kanalizoja bisedën ashtu siç më pëlqente, se do të derdhja në kraharorin e Meleqes gjithë pasionin tim të mbledhur pikë pikë gjatë tërë atyre viteve të gjata, se do të bëja këtë a do të bëja atë... kurse këtu s'dukej se do të mund të bëja ndonjë gjë nga këto. Përpara meje qëndronte një zonjë e rrept, që s'pranonte të bëja asnjë shaka... Mbi kryet tona qenë varur ca portrete që na shikonin, e dukej sikur merrnin pjesë edhe ata në bisedë, duke mos lejuar asgjë jashtë nderit dhe arsyes, e duke i dhënë takimit tonë një hije pikëllimi. Ç'mendonte ajo vallë? A thua asnjë nga ato kujtime shpirtrobëruese të së kaluarës sonë të bukur, nuk po i ringjallej në kujtesë, nuk po i thoshte gjë, nuk po i përshpëriste gjë? A i frenonte dot vallë ajo mendimet, ashtu sikundër frenoi edhe sjelljen? Sa do të desha të rrokja në sytë e saj qoftë dhe një aluzion të largët, një xixë mëndjelehtësie, një marrëzi fluturake, një fërfërimë buzëqeshjeje - kjo do të më sqaronte për shumë gjëra. Por unë hasa vetëm në një shikim serioz e ngushëllues, në një vështrim siç vështron një kushërirë të kushërirën, që piqen aty nga perëndimi i jetës. A thua Meleqja e dikurshme s'ka për t'u kthyer më kurrë? Kështu apo ndryshe, unë s'do të largohesha nga kjo shtëpi pa ia arritur qëllirnit. A thua frika do të më

ndjekë këmba-këmbës tërë jetën dhe asnjëherë s'do të më lërë t'i shpie gjërat gjer në fund? Kuturisa e pyeta:

- Nuk e di, në do pranoje që herë pas here ta zbukuronim vetminë tonë, dukc të parë?

- Derën e ke të hapur, - ma pat ajo qetë-qetë, mandej u mëdysh një grimë e shtoi: - Por...

- E pikasa se ç'fshihej pas këtij "por", - ndaj ndërhyra:

- Po ne jemi kushërinj, mandej dhe mosha na mbron nga thashethemet.

- Ajo u topit.

- Domethënë nuk do që unë të vij te ti? - ngulmova.

- Nuk e thashë këtë, - u përgjigj ajo aty për aty.

- Ndofta ti je për një mënyrë të rreptë jetese.

- Kjo prapë s'na pengon ta mendojmë.

- Do të dëshiroja që ti të flisje me mua me sinqeritetin e ditëve të vajzërisë.

- Unë ndryshe s'di të flas.

- Unë e ndiej të nevojshme praninë tënde, vetmia më është bërë e padurueshme! - klitha me zjarr. - Se ti e di që përveç teje, unë s'kam kërkënd tjetër, tërë kohën vetëm për këtë gjë mendoj.

- Ajo buzëqeshi dhe me një fytyrë që iu mbulua tejpërtej nga një tis i purpurt, pëshpëriti:

- Të kuptoj.

- Që të dy, pra, kemi nevojë për shoqërinë e njëri-tjetrit! - thashë, tanimë, i trimëruar.

- Meleqja vuri buzën në gaz dhe nuk më dha asnjë përgjigje. Sakaq, m'u duk sikur ja, befas, qemë hedhur në të kaluarën.

- Vetmia është e rëndë, jeta është e hidhur, jam përgjëruar për diçka të re. Ja, ti i paske ndërruar mobiliet...

- Në shtëpinë tonë tërë orenditë janë të reja. Im shoq i ndjerë më la një shumë jo të vogël të hollash. Vaidi më dhuroi takëmin e dhomës së gjumit. Bekriu, djali i dytë, - takëmin e dhomës së pritjes. Me paratë e mia bleva mobiliet e dhomës së ngrënies.

- Dhe këto çmimet e sotme nuk të tutin?

- Pensionin e kam mjaft të vogël, por Vaidi dhe Bekriu nuk më kanë lënë asnjëherë në baltë. Po ti si i ke punët?

- Mundohem të mbahem, megjithëse kush e çan kokën për ne pensionistët? Por më është shkrepur ta nis jetën nga e para.

- Tani që dole në pension?

- Po me shëndet jam mirë, anglishten e zotëroj, përvoja e punës administrative s'më mungon. Them ta provoj shansin në një shoqëri private që merret me investime.

- Atje s'paguajnë keq.

- Kam varur shpresa të mëdha te kjo gjë.

- Një ide e shkëlqyer.

- Më vjen mire që ty të pëlqen!

Heshtëm sërish dhe unë e mblodha se duhej t'i lija lamtumirën.

- E po, boll ndenja.

Ajo për mirësjellje m'u lut të rrija edhe ca, po unë u ngrita dhe i zgjata dorën.

Çapisja nëpër rrugën e eqetë duke thithur ajrin e freskët të verës. Ndonëse nuk ia arrita synimit, ende shpresa s'më ishte shuar. Për në kafene isha nisur, tanimë, në një gjendje tjetër shpirtërore. Në këto e sipër më vegoi Hamada at Tartushi me atë fytyrë që i qeshte vesh më vesh.

- Po ti qënke bërë si djalë i ri. Kurrë s'të kam parë ndonjëherë si sot.

I përshkrova ç'më kishte ngjarë me Meleqen, duke i përjetuar sërish ato emocione.

- Situata paraqitet optimiste, - shfaqi mendimin Hamada, - po ti ç'thua?

U mendova pak dhe iu përgjigja:

- Dora-doras suksesi është siguruar vetëm pesëdhjetë përqind. Jo më tepër.

- Ke të drejtë.

- Po të donte ajo, edhe kjo vizitë mund të ishte e para dhe e fundit.

- Padyshim.

- Me siguri ajo e ka nuhatur qëllimin e vizitës tënde.

- Them se po.

- Besomë mua, unë gratë i kuptoj më mirë se ti.

- E ke me gjithë mend kur thua se ajo është ende ne formë?

- Të betohem, ajo ende të bën për vete! - e sigurova pa më të voglën mëdyshje.

- Dua të të lajmëroj për një gjë: mos u gënje me lugë të zbrazët, - tha ai me të qeshur. - Pamja e e jashtme në këtë moshë flet pak. Me fustan ajo dhe mund të të joshë veç po ta zhveshësh lakuriq atëherë do të habitesh me atë trupin e saj rrëmba-rrëmba si ato rruga e sotme. Ndaj po të këshilloj që, po e fute në dorë, dashurinë ta bësh në errësirë të plotë. U shkriva së qeshuri dhe i thashë:

- T'ia arrijmë qëllimit, mandej shohim e bëjmë.

Në të kthyer më kaploi një mall a brengë e tmerrshme dhe shtëpia ime m'u urrye edhe më shurnë. Ah, lele, sikur ta digjnin! Në ditët që rrodhën, paskëtaj, nuk ndieja më kënaqësi as nga televizori, as nga kafeneja. Rroja vetëm me një shpresë; kur t'i shkoja prapë për vizitë asaj. Mbas një jave ishte ende mjaft herët, të prisja një muaj do të torturohesha, ndaj vendosa ta përsërisja vizitën mbas dy javësh. Gjatë kësaj kohe mësova se në një nga filialet e shoqërisë "Gjeneral elektrik", që udhëhiqte ndërtimin e stacioneve të pastrimit të ujërave, kishte një

vend bosh. Një punë e përkohshme kjo, vetëm për tre vjet që paguhej katërqind lira egjiptiane në muaj, përveç udhëtimit falas. Bëra lutjen për konkurs. Fitoi një vajzë, por drejtori ma afroi mua detyrën në degën administrative me një pagë prej treqind lirash në muaj. Pranova, pasi më leverdiste plotësisht. Vetëkuptohet, me këto të ardhura, unë s'mund të bartesha në një rajon ndërtimesh moderne, po për të ngrënë e për të veshur do të isha shumë më mirë. Mbas dy javë pritjeje u nisa nën mbrojtjen e muzgut te Meleqja ime e dashur: durimshterur, pasionndezur dhe më i vendosur se kurrë, si dhe me bindje se një burri në moshën time nuk i ka hije të humbasë toruan, si të ishte një çunak dhe vijë rëndë, si të ishte një djalosh. Kur Meleqja më hapi derën e dhomës së pritjes iu luta të shkonim në një dhomë tjetër, kinse për ta ndier veten më të shpenguar, por e vërteta ishte se nuk doja të shikoja fotografitë e varura në mur.

- Ti më ktheve gëzimin e jetës, - iu rrëfeva.

- Mos e tepro, buzëqeshi ajo.

- Fillova punë në "Gjeneral elektrik", - kumtova i kënaqur.

- Urime!

Si i tregova për pagën dhe për ca vogëlima të tjera shtova:

- Tani edhe ëndërrën time mund ta përmbush.

Me ç'duket, ajo nuk më kuptoi.

- Do ta kesh vështirë të mbartesh në ndonjë shtëpi të re. Mendoje mirë këtë gjë.

- Për mua shtëpia nuk është kryesorja, - thashë.

- Vërtet?

- Problem serioz unë kam martesën.

- Martesën? foli ajo duke fshehur habinë e saj me mjeshtëri.

- Me shëndet jam qiqër, - thashë me një bindje të plotë.

- Ta shtoftë Allahu akoma më shumë! tha ajo duke buzëqeshur e turbulluar.

- Desha të di mendimin

- E pse jo? Madje njerëzit martohen në një moshë më të madhe se ti.

- Edhe unë ashtu them.

- Lejomë të të gjej një grua të përshtatshme, tha ajo e gëzuar.

- Ç'domethënë grua e "përshtatshme"?

- E po të jetë serioze dhe jo më pak se dyzet vjeçe.

- Në këtë rast ajo do të jetë vejushë ose e ndarë.

- E çë pastaj?

- Dhe me fëmijë e ndofta me të mitur.

- E po, me këtë do pajtohesh.

Duke parë drejt, në ato sytë e saj të përhumbur vijova:

- S'është nevoja të kërkosh, unë e di vetë se ç'më duhet.

- Ç'do të thuash me këtë? - pyeti ajo duke iu mbajtur goja.

- Meleqe, - thashë unë me zë të shtruar e lutës, - ajo që më duhet mua je ti.

Ajo uli sytë dhe u mrrol. Po unë isha këmbëngulës.

- Ç'mund të më thuash?

- Për këtë paske ardhur?

- Po.

- Po këto janë turpe, po këto janë marrëzira.

- Marrëzira?

- Po çfarë sipas teje?

- Asnjë marrëzi s'ka në këtë mes; kjo është thjesht një nevojë e natyrshme.

- As që më shkon ndërmend të martohem, - tha ajo me një zë fërgëllues.

- Mos harro se kjo ka qenë një ëndrra jonë e flaktë.

- Tani të gjitha këto i përkasin së kaluarës, tha ajo e tronditur.

- Por e kaluara është kthyer tek unë me tërë forcën e saj, - klitha i flakëruar.

- Ti as vetë nuk e kupton se çfarë thua. Vetmia të ka humbur arsyen. Ëndrrat së shpejti do të të shuhen vetvetiu.

- Unë e di se ç'kërkoj.

- Jo, unë nuk e mbuloj veten me turp, - tha ajo e emocionuar.

- E ç'të mbeti në gojë kjo fjalë e mallkuar?

- Duhet t'i shikojmë gjërat esëll. Ti harron se unë jam nënë dhe gjyshe.

- Në fillim njeriu e ka të vështirë të mësohet, por pastaj, dalëngadalë bën atë që e bën të lumtur, pa u merakosur për arsyen, - thashë me përzemërsi.

Ajo përpëliti qepallat tërë përvuajtësi dhe mërmëriti:

- Mos më hiq qetësinë shpirtërore.

Në ato çaste m'u duk se ajo po hahej me mua jo vetëm si nënë, si gjyshe e si kushërirë, por edhe si grua. Brofa nga vendi dhe eca drejt saj, që t'i ulesha pranë, si dikur, por ajo u zbraps dhe vikati e pataksur:

- Mos më prek!

Kjo klithmë më dogji si të qe një flakërirnë fytyrës. Për një hop shtanga krejt i dëshpëruar dhe i hutuar. Duke ikur bërbëlita:

- Allahu të ruajt!

XXI

Nuk vajta në kafene, as në shtëpi. Brodha gjatë pa qëllim duke pushuar herë pas here lokaleve, që hasja rrugës.- Ndaj agimit u ktheva në gropën time të varrit.

Të nesërmen, tek po ecja si ngahera rrugës për në kafene "Mbrothësia" ngrita sytë nga ballkoni i saj. Ajo po qëndronte para derës

dhe rn'u duk sikur po shikonte nga unë. Për mirësjellje e përshëndeta me kokë. Befas ajo ma bëri me dorë. Më ngriu zemra. Stepa atje e s'lëviza dot më. Ç'do të thoshte kjo? Ajo u zmbraps, ma bëri sërish me dorë dhe u fut brenda.

I dhashë kësaj shenje kuptimin që ma donte zemra dhe me këmbët që mezi më mbanin nga gëzimi, çava rrugën mespërmes. Kësaj here nuk prita sa të errej e të vinte mbrëmja.

Nagib Mahfuz

Lindi në vitin 1918 dhe vdiq në 2006. Është një ndër shkrimtarët më të mëdhenj të Egjiptit dhe të botës arabe. Laurat i çmimit Nobel në vitin 1988 dhe i mjaft çmimeve letrare të Egjiptit. Penës së tij i përkasin

një sërë romanesh me temë historike nga jeta e Egjipitit të lashtë: "Lojë fatesh" 1939; "Radolus" 1943; "Lufta e Fiveve" 1944; me temë sociale: "Tian al Halil" 1946; "Rrugica al Midak" 1947; trilogjia "Ben al Kasrem" 1956; me temë filozofike "Fëmijët e lagjes sime" 1959; "Lypësi" 1963; "Thashethemet buzë Nilit" 1966 e të tjera. Nagib Mahfuz është gjithashtu autor i mjaft vëllimeve me tregime dhe me novela.

Novela "Mbrëmje e bekuar" është marrë nga vëllimi me tregime dhe me novela të Nagib Mahfuzit : "Mëngjes trëndafilash" 1987.